

İSTANBUL ÜSKÜDAR ŞEYH DEVÂTİ MUSTAFA EFENDİ CAMİİ HAZİRESİ'NDE BULUNAN ERKEKLERİN MEZAR TAŞLARINDAN ÖRNEKLER

Dr. Yeşim DALKILIÇ*

Öz: Türk kültür tarihine ışık tutan mezarlıklar, yapıldıkları devrin inancının, kültürünün ve sanatının bir yansımasıdır. Önemli bir belge niteliğinde olan bu kültür varlıklarının korunması gerekmektedir.

Bu çalışmanın konusu, İstanbul ili, Üsküdar ilçesi, Aziz Mahmud Hüdayi Mahalle'si, Şeyh Devâti Mustafa Efendi Camii Haziresi'nde bulunan erkek mezar taşlarıdır. Hazirede bulunan bütün mezar taşları kataloğa alınmamıştır. Mezar taşlarının kendi içerisinde sınıflandırılması yapılarak, belirgin özelliklere sahip, çok fazla tahribata uğramamış kitabeli erkek mezar taşları incelenmiştir.

Çalışmada Şeyh Devâti Mustafa Efendi Camii, Türbesi, Haziresi ile ilgili ayrıntılı bilgilere yer verilmiştir. "Katalog Tanımı" başlığı altında 24 adet mezar taşının çizim ve fotoğraf numarası, inceleme tarihi, günümüzdeki durumu, kitabesi, mezar tipi, kullanılan malzeme, başlık ve tepelik bilgilerine yer verilmiş olup; her bir mezarın mimari özellikleri ve süslemesi ayrıntılı bir şekilde tanımlanmış; mezar tipolojisi, mezarı oluşturan unsurlar, mezar taşı üzerinde görülen kitabeler, malzeme, süsleme çeşitleri, süsleme tekniği değerlendirilmiştir. Çalışma fotoğraf ve çizimler ile desteklenmiştir.

Anahtar Kelimeler: İstanbul, Üsküdar, mezar taşı, şahide, serpuş.

EXAMPLES OF MEN'S GRAVESTONES FOUND IN ISTANBUL USKUDAR ŞEYH DEVÂTİ MUSTAFA EFENDİ MOSQUE GRAVE

Abstract: Cemeteries, which shed light on Turkish cultural history, are a reflection of the belief, culture and art of the period in which they were built. These cultural assets, which are important documents, need to be protected.

The subject of this study is the male gravestones found in Istanbul Province, Üsküdar District, Aziz Mahmud Hüdayi District, Şeyh Devâti Mustafa Efendi Mosque Graveyard. Not all tombstones found in the cemetery are catalogued. The tombstones were classified within themselves, and the inscribed male tombstones, which had distinctive features and were not damaged much, were examined.

In the study, detailed information about Sheikh Devâti Mustafa Efendi Mosque, Tomb and Burial Ground is included. Under the title of "Catalog Description", the drawing and photo numbers of 24 gravestones, date of examination, current situation, inscription, grave type, material used, heading and crown information are included; The architectural features and decoration of each tomb are described in detail; Tomb typology, elements that make up the tomb, inscriptions

ORCID ID : 0000-0001-8889-4501

DOI : 10.31126/akrajournal.1455168

Geliş Tarihi : 18 Mart 2024 / Kabul Tarihi: 09 Temmuz 2024

*Bir kuruma bağlı değil.

on the tombstone, materials, decoration types and decoration techniques were evaluated. The work is supported by photographs and drawings.

Key Words: İstanbul, Üsküdar, tombstone, witness, serpuş.

1. Giriş

Geçmişin sessiz tanıkları olan mezarlıklar; toplumun sosyal, kültürel durumunu ve sanat anlayışlarını en güzel ve yalın bir şekilde yansıtan önemli kültür varlıklarıdır. Her ne kadar Anadolu’da erken dönem mezar taşları incelenmişse de; mezarlıklar ve mezar taşları dün olduğu gibi bugün de herkesin ilgisini çekmektedir. Medeniyetler bu alanları birer manevi istirahat bahçelerine çevirmiştir. İstanbul’da yer alan örnekler de medeniyetin birer parçasıdır.

Mezar taşları, milletlerin Sanat Tarihi ve Milli Kültürlerinin önemli kaynaklarından. Altında yatan kişileri belirlemelerinin yanı sıra, geniş bir âdetler ve inançlar müzesini de oluşturmaktadır. Onlar zamanın eşsiz şahitleri olmaları yanında; üzerinde tarih, ad, meslek gibi bilgilerin yer aldığı, özlü sözler ve ağıtlarla edebî sanatın; şekilleri, biçimleri, bezemeleri ile de plastik sanatın en önemli ve güzel örneklerini sunan heykel sanatının Selçuklu ve Osmanlıdaki yansıması olup; ulusların sahip oldukları toprakların belgeleridirler. Yapılacak olan araştırmalar neticesinde, taşların mermer işçiliği, kitabelerde medfun olanların verilen ölüm nedenleri, meslekleri, ölüm tarihleri gibi bilgiler doğrultusunda pek çok veri elde edilebilir. Bu kültür varlıkları üzerinde yer alan süslemeler, toplumun gelenek görenekleri ve kılık kıyafet anlayışını yansıması açısından da oldukça önemlidir.

İstanbul Üsküdar Şeyh Devâti Mustafa Efendi Camii Haziresi’nde Bulunan Erkek Mezar Taşları isimli çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Hazirede çok fazla mezar taşı bulunmaktadır. Makale boyutuna yetmeyeceği için 24 adet mezar taşı kataloğa alınmıştır.

Bugüne kadar İstanbul’da ve İstanbul’un Üsküdar semtinde birçok mezarlık ve hazirede çalışmalar yapılmışken; Üsküdar Şeyh Devâti Mustafa Efendi Camii Haziresi içinde bulunan erkek mezar taşları üzerinde herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Şeyh Devâti Mustafa Efendi Camii Haziresi’ndeki mezar taşları, Başkent üslubuna uygun şekilde yapılmışlardır. Bu konunun çalışılmasıdaki amaç, İstanbul’da mezar taşı yapma geleneğinin Üsküdar İlçe’si uzantısını incelemek ve envanterlemektir. Bu envanterleme çalışmalarını yaparken, bu mezar taşlarının ayrıntılı fotoğrafları çekilip, ölçüleri alınarak plan ve görünüşleri çizilecek, kitabeleri okunarak üzerlerinde yer alan bezemelerin tanımları yapılacak ve bu bezemeler kendi içinde gruplanacaktır. Bu sebeplerden dolayı Üsküdar’da bulunan Şeyh Devâti Mustafa Efendi Camii Haziresi içinde yer alan erkek mezarları ve mezar taşları biçim, süsleme ve kitabeleri bakımından incelenecek bu bilgiler doğrultusunda mezarların, Türk Sanatı içindeki yeribelirlenmeye çalışılacaktır.

Konu kapsamında hazirede 24 adet mezar taşı kataloğa dâhil edilmiştir. Hazire içerisinde kataloğa dâhil edilen mezarlar genel olarak dört tipe ayrılmaktadır. Bu mezarlardan 17 adeti toprak mezar, altı adeti kapak taşlı mezar, bir adeti çerçevesiz mezardır.

Konu ile ilgili literatürde, Hans Peter Laquer'in "Hüve'l Baki İstanbul'da Osmanlı Mezarlıkları ve Mezar Taşları", H. Nejdî İşli'nin "Osmanlı Serpuşları", Halit Çal – Özlem Ataoğuz Çal'ın "Kastamonu Atabey Gazi Camisi ve Türbesi Hazirelerindeki Mezar Taşları", Aslı Sağıroğlu Arslan'ın "Kayseri Zamanlı İrmağı Çevresindeki Bezemeli Mezar Taşları", "Develi İlçesi'ndeki Bezemeli Mezar taşları", İ. Hakkı Konyalı'nın "Abideleri ve Kitabeleriyle Üsküdar Tarihi", Mahmut Ökçesiz'in "Kuşadası Adalızade Osmanlı Mezar Taşları" isimli kaynakları ön plana çıkmıştır. Konu kapsamında farklı kaynaklardan da faydalanılmıştır.

1.1. Şeyh Devâti Mustafa Efendi Camii

Şeyh Devâti Mustafa'nın babası Arslan Ağa cami ya da mescit-tekke olarak yapıyı yaptırmaya başlamıştır. Kendisi vefat edince oğlu Mustafa Efendi tarafından yapının yarım kalan inşaatı tamamlanmış ve vakfiyesi babası Arslan Ağa adına tanzim edilmiştir (Yılmaz, 2012: 279-280). Camide yer alan kitabeğe göre caminin banisi Kösem Sultan'ın kethüdası olan Arslan Ağa'nın oğlu Mustafa'dır; ancak bu bilgi kesin değildir. Mustafa Efendi'nin camiyi inşa ettirdiği değil, inşası için malını vasiyet ettiği bildirilmektedir. Kaynaklarda caminin banisinin kim olduğu net olarak bildirilmemiştir (Nur, 2014: 78-84). 1061 yılında Arslan Ağazade Mustafa Bey tarafından inşa edilen Şeyh Camii, 1067'den itibaren hem cami hem de tekkenin tevhidhanesi olarak kullanılmaya başlanmıştır; hatta Şeyh Mustafa Devâti tarafından da yapıya meşrûta, aşevi vs. ilave edildiği tahmin edilmektedir (Akova-Karataş Tunçay, 2006: 27).

Dikdörtgen plana sahip tek mekândan oluşan caminin üstü kırma çatıyla örtülmüştür. Caminin niş şeklinde mihrabı, ahşaptan yapılan minberi bulunmaktadır. Yapının iç duvarlarında kalem işi süslemeler bulunmaktadır. Cami sekiz adet sivri kemerli pencere ile aydınlatılmaktadır. Demir parmaklıklı olan pencerelerin sivri kemerlerinde tuğla ve kesme taş malzemelerin kullanılmasıyla renk almasıyla oluşturulmuştur.

Caminin minaresi düzgün kesme taştan yapılmıştır. Minarenin şerefesinin altı sadeyken, külahı kurşun ile kaplanmıştır. Cami bugün sağlamdır ve işlevini devam ettirmektedir.

1.2. Şeyh Devâti Mustafa Efendi Türbesi

1659 yılında yapılan Şeyh Devâti Mustafa türbesi, Şeyh Camii cümle kapısının önünde bulunmaktadır. Türbenin kuzey yönünde küçük bir hazire yer almaktadır. Kesme taştan inşa edilen yapı, çokgen bir plana sahiptir ve ahşap kırma çatıyla örtülmüştür (Konyalı, 1976: 344).

Türbe, bir subasman katı üzerine yükselmektedir. GiriŐi kuzeyde yer almaktadır. Türbenin kuzey yönünde, ahşap giriş kapısının iki yanında, dikdörtgen formlu dilimlendirilmiş kemerli, demir parmaklıklı ahşap pencereler yer almaktadır. Bu pencereler ve giriş kapısı üzerinde birer adet kitabe bulunmaktadır. Giriş kapısı ve üstünde yer alan kitabe mermer malzeme ile çerçeveslendirilmiştir. Pencerelerin etrafı tuğla dizileriyle çevrelenmektedir. Giriş kapısı üzerindeki kitabenin üst kısmında ikinci bir kitabe yer almaktadır. Bu kitabenin üzeri de yine tuğla dizileri ile çerçeveslendirilmiştir. Yapının doğu ve batı cephesine birer adet dikdörtgen pencere açılmıştır. Güney cephesinde üç adet küçük ebatlı pencere yer almaktadır. Yapının beden duvarları subasman seviyesine kadar koyu pembe, üst kısımları ise sarı renge boyanmıştır. Türbenin iç mekânı belirli seviyeye kadar ahŐapla kaplanmış, kalan kısımlar da beyaz boya ile badanalanmıştır. Ahşap tavana sahip olan iç mekânda altı adet sanduka yer almaktadır. İç mekânın duvarları üzerinde süsleme amaçlı çeşitli objeler bulunmaktadır. Türbe 1991 yılında onarılarak çatı örtüsü yenilenmiştir. 2003 yılında da Kültür Bakanlığı İstanbul Türbeler Müzesi Müdürlüğüne teslim edilmiştir. Türbe bugün Üsküdar'ın önemli ziyaret yerleri arasında bulunmaktadır.

1.3. Şeyh Devâti Mustafa Efendi Haziresi

Şeyh Camii avlusuna cadde üzerinde bulunan, kesme taştan yapılan, çift söveli ve kemerli bir kapı ile girilmektedir. Kapının iki yanında ve türbenin kuzey yönünde hazireler yer almaktadır. Cami avlusunda bir adet Őadırvan vardır. Őadırvanın önünde, Şeyh evi olarak bilinen iki katlı ahşap ev bulunmaktadır. Evin altındaki yer bugün dernek olarak kullanılmaktadır. Hazire çok geniş bir alana yayılmıştır üç ayrı kısımdan oluşmaktadır. Üç alanda toplamda dört yüze yakın mezar bulunmaktadır. Hazirede yer alan mezar taşları özellikle Osmanlı Devri geç dönem süsleme ve taş işçiliği bakımından dikkate değer özelliktedirler. Geç dönem sanat akımlarını bu taşlar üzerinde görmek mümkündür. Mezar taşları genel olarak caddeye bakar şekilde düzenlenmişlerdir. Hazirede yer alan mezarların bazıları demir korkuluklu parmaklıklar ile çevrelenmiştir.

Görsel 1: Şeyh Devâti Mustafa Efendi Camii

Görsel 2: Şeyh Devâti Mustafa Efendi Türbesi

Görsel 3: Şeyh Devâti Mustafa Haziresi genel görünüşü

Görsel 4: Şeyh Devâti Mustafa Haziresi birinci alan.

Görsel 5: Şeyh Devâti Mustafa Efendi Haziresi birinci alan.

Görsel 6: Şeyh Devâti Mustafa Efendi Haziresi ikinci alan.

Görsel 6: Şeyh Devâti Mustafa Efendi Haziresi ikinci alan.

Görsel 6: Şeyh Devâti Mustafa Efendi Haziresi üçüncü alan.

2. Katalog

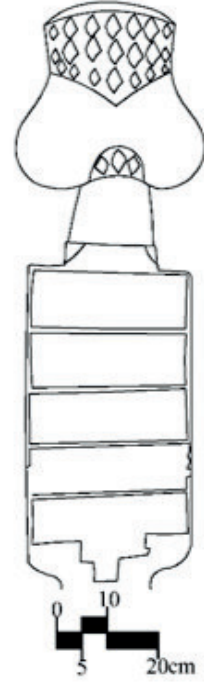
<p>Kat No: 1 Fotoğraf No: 9 Şekil No: 1 İnceleme Tarihi: 25.08.2017 Günümüzdeki Durumu: Sağlam Mezar Tipi: Şahidesi toprağa dikili, tek şahideli mezar. Kullanılan Malzeme: Mermer. Başlık veya Tepelik: Paşalı serpuş.</p>	<p>Kitabesi: Hüvelhallakulbaki/ Merhum ve Mağfur/ Arslan Ağa Zad/ Muhammed Ağa Ruhuna/ Elfatiha/ Sene 1170/M. 1757.</p>
---	--

Genel Tanım: Mermerden yapılan mezar taşının gövdesi dikdörtgen bir forma sahiptir. Taşın alt kısmı yanlardan pahlanarak daraltılmıştır. Taşın gövdesinin etrafı yuvarlak profilli ince bir silme ile çerçeveselendirilmiştir. Şahidenin gövdesinde doğudan batıya doğru düz satırlar hâlinde celi sülüs yazı ile yazılan, altı satırlık kitabesi bulunmaktadır ve bu yazılar ince profilli dikdörtgen çerçevelerle sınırlandırılmıştır. Yazılar alçak kabartma görünümündedir.

Şahidenin baklava dilimli taşkın sarıklı kavuktan oluşan başlığı, aşağıdan yukarıya doğru daralan uzunca bir boyun üzerine oturmaktadır.

Görsel 9: 1no'lu mezar taşından görünüş.

Şekil 1: 1 no'lu mezar taşı çizimi.

<p>Kat No: 2 Fotoğraf No: 10 Şekil No: 2 İnceleme Tarihi: 25.08.2017 Günümüzdeki Durumu: Sağlam Mezar Tipi: Şahidesi toprağa dikili, tek şahideden oluşan mezar. Kullanılan Malzeme: Mermer. Başlık veya Tepelik: Bektaşî tacı.</p>

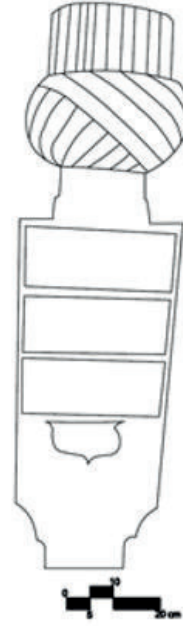
<p>Kitabesi: Merhum ve mağfirun-leh/ Kartallı el-Hac Ömer Ulvi/ Ağa ruhuna Fatih/ Sene 1191.</p>

Genel Tanım: Mermerden yapılan baş şahidesinin gövdesi dikdörtgen forma sahip olmakla birlikte, taşın alt kısmı köşelerden içten dış doğru bir kavis yaparak daraltılmıştır. Taşın gövdesinin etrafı, yuvarlak profilli ince bir silme ile çerçeveselendirilmiştir. Şahidenin gövdesinde düz satırlar hâlinde celi sülüs yazı ile yazılan dört satırlık kitabesi bulunmaktadır. Yazılar alçak kabartma görünümündedir. Kitabenin tarih kısmı küçük kartuş içine alınmışken; diğer bölümleri satırlar hâlinde düzenlenmiş, ince profilli dikdörtgen çerçevelerle sınırlandırılmışlardır.

Şahidenin çubuklu kısa sarıklı kavuktan oluşan başlığı, aşağıdan yukarıya doğru daralan bir boyuna oturmaktadır.

Görsel 10: 2 no'lu mezar taşından görünüş.

Şekil 2: 2 no'lu mezar taşı cephe çizimi.

<p>Kat No: 3 Fotoğraf No: 11-12-13-14 Şekil No: 3-4-5 İnceleme Tarihi: 25.08.2017 Günümüzdeki Durumu: Sağlam Mezar Tipi: Baş ve ayak şahidesi bulunan kapak taşlı mezar. Kullanılan Malzeme: Mermer ve gri renkli kesme taş. Başlık veya Tepelik: Başlıksız ve tepeliksiz.</p>	<p>Kitabesi: Müneccim Baş/ Sadullah Efendi/ 20 Yaşında/ Sene 1275/ M.1629.</p>
--	---

Genel Tanım: Baş ve ayak şahidesine sahip, kenarları profilli, dikdörtgen bir forma sahip taşın mezar kısmı, kenarları pahlanmış yekpare kapak taşıyla örtülmüştür. Kapak taşının tam ortasında ve baş şahidenin iki yanında oval formu suluk bulunmaktadır. Kapak taşının ortasındaki suluk, baş taşının iki yanında yer alan suluklardan daha büyük boyutludur. Mezarın baş ve ayak şahideleri silindirik forma sahiptir. Birbirleriyle aynı forma sahip olan şahideler, etrafları birer sıra akantus yapraklarıyla çevrelenmiş olan kaide üzerine oturmaktadır.

Silindirik forma sahip olan baş şahidesinin gövdesinde, doğudan batıya doğru düz satırlar hâlinde celi sülüs yazı ile yazılan on iki satırlık kitabesi bulunmaktadır. Kitabenin serlevha ve tarih kısmı küçük kartuşlar içine alınmışken; diğer bölümler satırlar hâlinde düzenlenmiş, dikdörtgen çerçevelerle sınırlandırılmıştır. Yazılar alçak kabartma görünümündedir.

Baş Őahidesiyle aynı forma sahip olan ayak Şahidesi, biraz daha kısa boyutludur. Mezarın ayak taşının gövdesinde herhangi bir yazı veya süsleme unsuru bulunmamaktadır.

Görsel 11: 3 no'lu mezar taşından görünüş.

Görsel 12: 3 no'lu mezar taşının baş Şahidesinden görünüş.

Görsel 13: 3 no'lu mezar taşının ayak Şahidesinden görünüş.

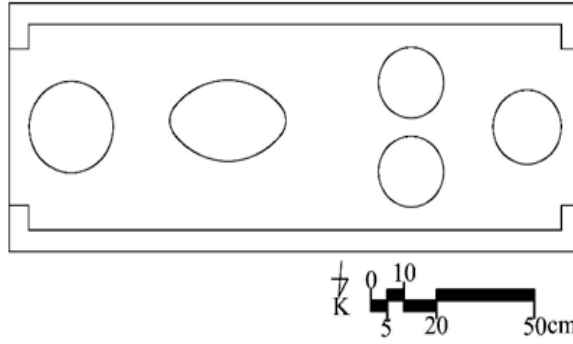
Görsel 14: 3 no'lu mezar taşının Şahide kaidesinden görünüş.

Şekil 3: 3 no'lu mezar taşının baş şahidesi cephe çizimi.

Şekil 4: 3 no'lu mezar taşının ayak şahidesi cephe çizimi.

Şekil 5: 3 no'lu mezar taşının üstten görünüşü.

<p>Kat No: 4 Fotoğraf No: 15 Şekil No: 6 İnceleme Tarihi: 25.08.2017 Günümüzdeki Durumu: Sağlam Mezar Tipi: Şahidesi toprağa dikili, tek şahideli mezar. Kullanılan Malzeme: Mermer Başlık veya Tepelik: Çapraz eğimde dilimli sarıktan oluşan oval biçimli başlık.</p>	<p>Kitabesi: Merhum ve Mağfur/ Kürekçi El Hac/ Ali Ağa Ruhu İçin/ Rızaenlillahi Teala/ Elfatiha/ Fi Sene 1173/M. 1759- 1760.</p>
---	---

Genel Tanım: Mezarın baş şahidesinin gövdesi, aşağıdan yukarıya doğru hafifçe genişleyen düşey dikdörtgen bir forma sahip olmakla birlikte, taşın alt kısmı, köşelerden içten dışa doğru bir kavis yaparak daraltılmış ve aşağıda bir ayak görünümü kazandırılmıştır. Şahidenin gövdesinde, doğudan batıya doğru düz satırlar hâlinde celi sülüs yazı ile yazılan altı satırlık kitabesi bulunmaktadır. Yazılar alçak kabartma görünümündedir. Kitabenin tarih kısmı bir kartuş içine alınmışken; diğer satırlar profilli dikdörtgen çerçevelerle sınırlandırılmışlardır.

Şahidenin çapraz eğimde dilimli sarıktan oluşan oval biçimli başlığı, aşağıdan yukarı doğru daralan uzun ince bir boyun üzerine oturmaktadır.

Görsel 15: 4 no'lu mezar taşından görünüş.

Şekil 6: 4 no'lu mezar taşı cephe çizimi.

<p>Kat No: 5 Fotoğraf No: 16 Şekil No: 7 İnceleme Tarihi: 25.08.2017 Günümüzdeki Durumu: Sağlam Mezar Tipi: Şahidesi toprağa dikili, tek şahideli mezar. Kullanılan Malzeme: Mermer Başlık veya Tepelik: Çapraz eğimde dilimli sarık.</p>	<p>Kitabesi: Ziyaretten murad bir dua'dır/ Bugün bana ise yarın sanadır/ Derdine derman bulmayan/ Merhum ve Mağfurun-leh/ Çörekçi Hasan Efendi/ Rûhiyçûn el-Fâtiha/ Sene 1251. Fî 10 zilhicce.</p>
---	---

Genel Tanım: Mermerden yapılan mezar taşının gövdesi, dikdörtgen forma sahip olmakla birlikte, taşın alt kısmı köşelerden içten dış doğru genişletilmiştir. Taşın gövdesinin etrafı yuvarlak profilli ince bir silme ile çerçevelenmiştir. Şahidenin gövdesinde düz satırlar hâlinde celi sülüs yazı ile yazılan yedi satırlık kitabesi bulunmaktadır. Yazılar alçak kabartma görünümündedir. Kitabenin tarih kısmı kartuş içine alınmışken; diğer bölümleri satırlar hâlinde düzenlenmiş, ince profilli dikdörtgen çerçevelerle sınırlandırılmışlardır.

Şahidenin çapraz eğimde dilimli sarıktan oluşan başlığı aşağıdan yukarıya doğru daralan kısa bir boyuna oturmaktadır.

Görsel 16: 5 no'lu mezar taşından görünüşü.

Şekil 7: 5 no'lu mezar taşı cephe çizimi.

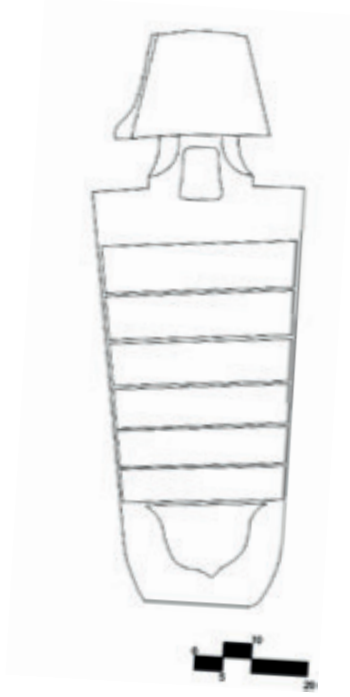
<p>Kat No: 6 Fotoğraf No: 17 Şekil No: 8 İnceleme Tarihi: 25.08.2017 Günümüzdeki Durumu: Sağlam Mezar Tipi: Şahidesi toprağa dikili, tek şahideli mezar. Kullanılan Malzeme: Mermer Başlık veya Tepelik: Aziziye kalıplı fes.</p>	<p>Kitabesi: Yâ Hû/ Sıhhatle nefes almadan aslâ bu fenâda/ Rahât mısın ey cân-ı peder bâri bekâda/ Allah(a) du'âlar idelim sıdk ile herdem/ Hem- bemz olalım cennet-i a'lây-ı rızâda/ Üsküdar'da yeni camii şerifi kayyım başısı/ Raşid Emin Efendi'nin rûhuna/ El-Fâtiha/ Sene 1313 Cemâziye'l-âhir.</p>
--	---

Genel Tanım: Mermerden yapılan mezar taşının gövdesi, aşağıdan yukarıya doğru hafifçe genişleyen dikdörtgen bir forma sahiptir. Mezar taşının gövdesinin etrafı yuvarlak profilli ince bir silme ile çerçeveselendirilmiştir. Şahidenin gövdesinde, celi sülüs yazı ile yazılan dokuz satırlık kitabesi bulunmaktadır. Yâ Hû ibaresinin yazılı olduğu serlevha bölümündeki yazı boyun kısmına doğru taşmakta ve bir yakayı anımsatmaktadır. Tarih kısmı, gövdenin en altında kartuş içine alınmıştır. Yazılar alçak kabartma görünümündedir. Şahidenin önünde geniş, ovale yakın formda suluk bulunmaktadır.

Şahidenin aşağıdan yukarıya doğru daralan mecdi kalıplı festen oluşan başlığı, aşağıdan yukarıya doğru daralan bir boyun üzerine oturmaktadır. Fesin püskülü doğu yönünde sarkmaktadır.

Görsel 17: 6 no'lu mezar taşından görünüş.

Şekil 8: 6 no'lu mezar taşı cephe çizimi

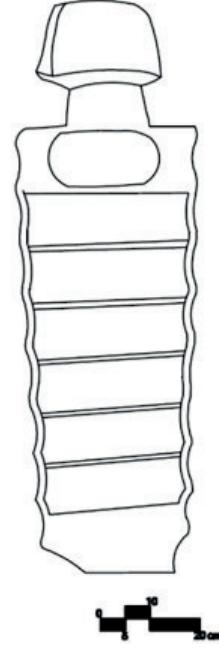
<p>Kat No: 7 Fotoğraf No: 18 Şekil No: 9 İnceleme Tarihi: 25.08.2017 Günümüzdeki Durumu: Sağlam Mezar Tipi: Şahidesi toprağa dikili, tek şahideli mezar. Kullanılan Malzeme: Mermer. Başlık veya Tepelik: Mecidiye kalıplı fes.</p>	<p>Kitabesi: Hüve'l-Bâki/ Hassa-i Ordu-yı Hümâyûn/ İkinci zihaf/ Alayı sancakdarı/ Merhûm Muhammed Ağa'nın/ Rûhiyçûn fâtiha/ Fî Teşrinil-evvel Sene (1285).</p>
---	--

Genel Tanım: Mermerden yapılan mezar taşının gövdesi, aşağıdan yukarıya doğru hafifçe genişleyen dikdörtgen bir forma sahiptir. Mezar taşının gövdesinin kenarları hareketlendirilmiştir. Şahidenin gövdesinde celi sülüs yazı ile yazılan yedi satırlık kitabesi bulunmaktadır. Yazılar alçak kabartma görünümündedir.

Şahidenin aşağıdan yukarıya doğru daralan mecidi kalıplı festen oluşan başlığı, aşağıdan yukarıya doğru daralan bir boyun üzerine oturmaktadır. Fesin püskülü batı yönünde sarkmaktadır.

Görsel 18: 7 no'lu mezar taşından görünüş.

Şekil 9: 7 no'lu mezar taşı cephe çizimi.

<p>Kat No: 8 Fotoğraf No: 19 Şekil No: 10 İnceleme Tarihi: 25.08.2017 Günümüzdeki Durumu: Sağlam Mezar Tipi: Şahidesi toprağa dikili, tek şahideli mezar. Kullanılan Malzeme: Mermer. Başlık veya Tepelik: Sekiz terkli sarıklı kavuk.</p>	<p>Kitabesi: Beni kıl mağfiret ey Rabb-i Yezdân/ Bi hakk-ı arş-ı a'zam nûr-ı Kur'ân/ Gelip kabrimi ziyâret eden ihvân/ ideler rûhuma bir fâtiha ihsan/ Tarikat-ı Halvetiyye-i dervişanından/ Hassa münafilerinden merhûm Es-seyyid El-Hâc Muhammed Emin/ Efendi'nin rûhiyçûn el-fâtiha/ Sene 1261. Fî 10 Zi'l-Ka'de.</p>
---	---

Genel Tanım: Mermerden yapılan mezar taşının gövdesi, aşağıdan yukarıya doğru genişleyen dikdörtgen bir forma sahip olmakla birlikte taşın alt kısmı köşelerden içten dışa doğru bir kavis yaparak daraltılmıştır. Taşın gövdesinin etrafı yuvarlak profilli ince bir silme ile çerçeveselendirilmiştir. Şahidenin gövdesinde, serlevhadan hemen sonra doğudan batıya doğru düz satırlar hâlinde celi sülüs yazı ile yazılan dokuz satırlık kitabesi bulunmaktadır. Yazılar alçak kabartma görünümündedir. Kitabenin tarih kısmı küçük kartuş içine alınmışken; diğer bölümleri satırlar hâlinde düzenlenmiştir. Yazılarda zamanla oluşan tahribatlar söz konusudur.

Şahidenin sekiz terkli sarıklı kavuk şeklindeki başlığı, kısa bir boyun üzerine oturmaktadır. Başlığın köşeleri belirginleştirilerek; yuvarlak form ortadan kaldırılmıştır ve etrafı dilimlerle çerçeveselendirilmiştir.

Görsel 19: 8 no'lu mezar taşından görünüş.

Şekil 10: 8 no'lu mezar taşı cephe çizimi.

Kat No: 9 Fotoğraf No: 20 Şekil No: 11 İnceleme Tarihi: 25.08.2017 Günümüzdeki Durumu: Sağlam Mezar Tipi: Şahidesi toprağa dikili, tek şahideden oluşan mezar. Kullanılan Malzeme: Mermer. Başlık veya Tepelik: Sekiz terkli sarıklı kavuk.	Kitabesi: Allah- hu/ Kutbul Arifin Sultan İl Kamilin/ Hazreti Piri Hüdayi Kaddese Sırrahul Ali/ Hazretlerinin Asitane Aliyyelerine/ Seccade Neşin İrşad Olan/ Tariki Nakşibendiyye Hulvetine Camii/ Arifibillah Mürşidi Sahip Doğa/ Erzincani Hazreti Şeyh-i Mustafa/ Kaddes-e Allahu Sırrahul Ale Hazretlerinin/ Ruhu Şeriflerine Lillahil Teala Elfatiha/ Sene 1123/ M. 1711.
--	---

Genel Tanım: Mermerden yapılan mezar taşının gövdesi, aşağıdan yukarıya doğru genişleyen dikdörtgen bir forma sahip olmakla birlikte taşın alt kısmı köşelerden içten dışa doğru bir kavis yaparak daraltılmıştır. Taşın gödesinin etrafı yuvarlak profilli ince bir silme ile çerçeveselendirilmiştir. Şahidenin gövdesinde, serlevhadan hemen sonra doğudan batıya doğru düz satırlar hâlinde celi sülüs yazı ile yazılan on satırlık kitabesi bulunmaktadır. Yazılar alçak kabartma görünümündedir. Kitabenin serlevha ve tarih kısmı küçük kartuşlar içine alınmışken; diğer bölümleri satırlar hâlinde düzenlenmiştir. Yazılarda zamanla oluşan tahribatlar söz konusudur.

Şahidenin sekiz terkli sarıklı kavuk şeklindeki başlığı, kısa bir boyun üzerine oturmaktadır. Başlığın köşeleri belirginleştirilerek; yuvarlak form ortadan kaldırılmıştır ve etrafı dilimlerle çerçeveselendirilmiştir.

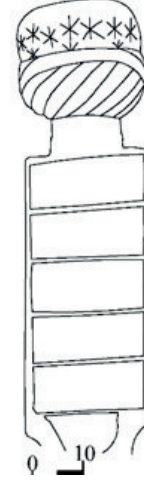
Görsel 20: 9 no'lu mezar taşından görüntü.

Şekil 11: 9 no'lu mezar taşı cephe çizimi.

<p>Kat No: 10 Fotoğraf No: 21 Şekil No: 12 İnceleme Tarihi: 25.08.2017 Günümüzdeki Durumu: Sağlam Mezar Tipi: Şahidesi toprağa dikili, tek şahideli mezar. Kullanılan Malzeme: Mermer. Başlık veya Tepelik: Yıldız motifli kısa sarıklı kavuk.</p>	<p>Kitabesi: Merhum ve Mağfur Lehu/ El Muhtac İla Rahmete Rabbihi/ El Gafur Mengüsalar/ Ahmet Oğlu Hasan/ Efendi Ruhuna Fatiha/ Sene 1231/ M. 1816.</p>
--	--

Genel Tanım: Mermerden yapılan mezar taşının gövdesi, düşey dikdörtgen bir forma sahip olmakla birlikte taşın alt kısmı köşelerden pahlanarak daraltılmıştır. Taşın gövdesinin etrafı, yuvarlak profilli ince bir silme ile çerçeveselendirilmiştir. Şahidenin gövdesinde, doğudan batıya doğru düz satırlar hâlinde celi sülüs yazı ile yazılan altı satırlık kitabesi bulunmaktadır. Yazılar alçak kabartma görünümündedir. Kitabenin tarih kısmı küçük bir kartuş içine alınmışken; diğer bölümler satırlar hâlinde dikdörtgen panolar içine alınmıştır. Şahidenin yıldız motifli kısa sarıklı kavuktan oluşan başlığı, aşağıdan yukarıya doğru hafifçe daralan kısa kalın bir boyun üzerine oturmaktadır.

Görsel 21: 10 no'lu mezar taşından görünüş. **Şekil 12:** 10 no'lu mezar taşı cephe çizimi.

<p>Kat No: 11 Fotoğraf No: 22-23 Şekil No: 13 İnceleme Tarihi: 25.08.2017 Günümüzdeki Durumu: Sağlam Mezar Tipi: Şahidesi toprağa dikili, tek şahideli mezar. Kullanılan Malzeme: Beyaz kesme taş. Başlık veya Tepelik: Başlıksız ve tepeliksiz</p>	<p>Kitabesi: Allah Elbaki/ Sabikan İslambul Kadısı/ Merhum ve Mağfur Kethudazade/ El-hac Muhammed Sayid Efendi/ Ruhu İçin Elfatiha/ Fi 24 Sene 1141/ M. 1728-1729.</p>
---	---

Genel Tanım: Beyaz kesme taştan yapılan mezar taşının gövdesi, dikdörtgen bir forma sahip olmakla birlikte taşın alt kısmı daraltılarak silindirik bir ayak görünümü kazandırılmıştır. Taşın gövdesinin etrafı ince profilli bir silme ile çerçeveslendirilmiştir. Mezar taşının gövdesinde, doğudan batıya doğru düz satırlar hâlinde celi sülüs yazı ile yazılan altı satırlık kitabesi bulunmaktadır. Kitabe satırları uçları sivriltilmiş yuvarlak profilli dikdörtgen çerçevelerle sınırlandırılmışlardır. Yazılar alçak kabartma görünümündedir. Kitabenin en tepe kısmında ters kalp şekli bulunmaktadır. Kitabenin en üst satırının iki yanında yuvarlak formlu küçük madalyonların içinde, iç içe geçmiş yıldız motifleri yer almaktadır. Yine kitabenin en alt satırının iki yanında da yuvarlak küçük madalyonlar içinde, altı kollu rozet bulunmaktadır. Bu çiçek rozetlerinin ölen ruhu koruma amaçlı yapıldığı düşünülmektedir. Mezar taşının kitabelik kısmı, alçak kabartma tekniği ile yapılan ters bir palmet motifleriyle sonbulmaktadır. Palmetin etrafı ise birbiri içine geçmiş rumi ve palmet kıvrımla-

ıyla dolgulanmıştır. Mezar taşında yazı, bitkisel ve geometrik süsleme mevcuttur.

Fotoğraf 22-23: 11 no'lu mezar taşından görünüş.

Şekil 13: 11 no'lu mezar taşı cephe çizimi.

<p>Kat No: 12 Fotoğraf No: 24-25-26 Şekil No: 14-15-16 İnceleme Tarihi: 25.08.2017 Günümüzdeki Durumu: Sağlam Mezar Tipi: Baş ve ayak şahidesi bulunan çerçeve- veli mezar. Kullanılan Malzeme: Mermer. Başlık veya Tepelik: Baş şahide: Sekiz terkli sarık. Ayak şahidesi: Üçgen tepelikli.</p>	<p>Kitabesi: Hüvelbaki/ Ziyaretten Murad Hemen Bir Duadır/ Bugün Bana İse Yarın Sanadır/ Derdine Derman Bulamayan Merhum/ Ve Mağfur Eşrafi Uzaktan/ Ömer Efendi Ruhu İçin El Fatiha/ Fi/ra23 Sene 1197/ M. 1784.</p>
--	--

Genel Tanım: Mermerden yapılan baş ve ayak şahidesine sahip kenarları pahlanmış, dikdörtgen formlu mezarın mezar kısmı; çerçeve biçimli bir pervaz ile çevrelenmiştir. Mezar çerçevesinin tam ortasında dikdörtgen formlu bir açıklık yer almaktadır.

Mezarın baş şahidesinin gövdesi, dikdörtgen bir forma sahip olmakla birlikte taşın alt kısmı içten dışa doğru bir kavis yaparak daraltılmış alta bir ayak görünümü kazandırılmıştır. Taşın gövdesinin etrafı yuvarlak profilli ince bir silme ile çerçeveselendirilmiştir. Baş şahidesinin gövdesinde doğudan batıya doğru düz satırlar hâlinde celi sülüs yazı ile yazılan yedi satırlık kitabesi bulunmaktadır. Yazılar alçak kabartma görünümündedir. Kitabenin serlevha ve tarih kısmı küçük kartuşlar içine alınmışken; diğer bölümler satırlar hâlinde düzenlenmiş ve profilli dikdörtgen çerçevelerle sınırlandırılmışlardır. Mezarın baş

şahidesinin sekiz terkli sarıktan oluşan başlığı kalın bir boyun üzerine otur-
maktadır.

Mezarın ayak şahidesinin gövdesi, dikdörtgen bir forma sahiptir ve üstte
üçgen bir tepelikle son bulmaktadır. Ayak şahidesinin gövdesinde herhangi bir
süsleme unsuru bulunmamaktadır. Ayak şahidesinin batı yönündeki gövde ke-
narında kırılmadan kaynaklanan bir tahribat söz konusudur.

Görsel 24: 12 no'lu
mezar taşından görünüş.

Görsel 25: 12 no'lu
mezar taşı baş
şahidesinden görünüş.

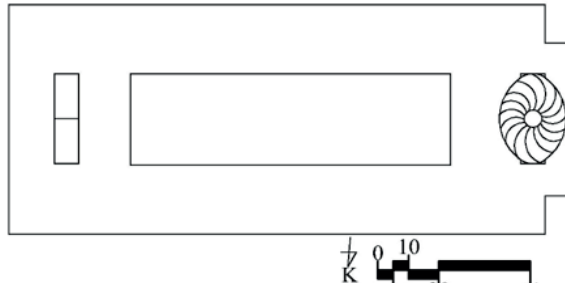
Görsel 26: 12 no'lu
mezar taşı ayak
şahidesinden görünüş.

Şekil 14: 12 no'lu mezar taşı baş
şahidesi cephe çizimi görünüş.

Şekil 15: 12 no'lu mezar taşı ayak
şahidesi cephe çizimi görünüş.

Şekil 16: 12 no'lu mezar taşının üstten görünüş.

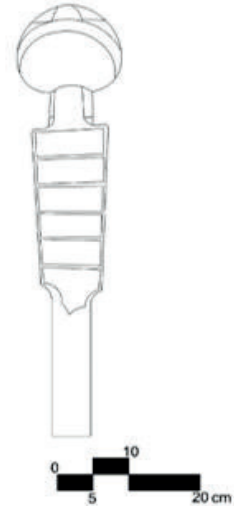
<p>Kat No: 13 Fotoğraf No: 27 Şekil No: 17 İnceleme Tarihi: 25.08.2017 Günümüzdeki Durumu: Sağlam Mezar Tipi: Şahidesi toprağa dikili, tek şahideli mezar. Kullanılan Malzeme: Mermer. Başlık veya Tepelik: Sekiz terkli sarıktan oluşan oval biçimli başlık.</p>	<p>Kitabesi: Sultan Camii Şerifi/ nin İmamı Merhum/ ve Mağfur El Muhtaç İle/ Rahmete Rabbil Gafur/ Muhammed Efendi Ruhuna/ Fatiha/ Sene 1161/ M. 1748.</p>
--	--

Genel Tanım: Mermerden yapılan mezar taşının gövdesi, aşağıdan yukarıya doğru genişleyen dikdörtgen bir forma sahip olmakla birlikte taşın alt kısmı köşelerden içe doğru kavis yaparak daraltılmış ve alt kısma bir ayak görünümü kazandırılmıştır. Taşın gövdesinin etrafı yuvarlak profilli ince bir silme ile çerçeveselendirilmiştir. Şahidenin gövdesinde doğudan batıya doğru düz satırlar hâlinde celi sülüs yazı ile yazılan yedi satırlık kitabesi bulunmaktadır. Yazılar alçak kabartma görünümündedir. Kitabenin en alt satırı tarih ile birlikte bir kartuş içine alınmışken; diğer satırlar dikdörtgen şeklinde profilli ince silmelerle çerçeveselendirilmiştir. Mezar taşının gövdesinin batı köşesinde kırılmalardan kaynaklanan tahribatlar söz konusudur.

Mezar taşının oval biçimli tepesi sekiz terkli sarıktan oluşan oval biçimli başlığı, takke görünümündedir ve bu başlık aşağıdan yukarıya doğru daralan uzunca bir boyun üzerine oturmaktadır. Başlık zarif ince ve uzun olan dikdörtgen biçimli gövdeye göre daha büyük ebatlı yapılmıştır.

Görsel 27: 13 no'lu mezar taşından görünüşü.

Şekil 17: 13 no'lu mezar taşı cephe çizimi.

<p>Kat No: 14 Fotoğraf No: 28 Şekil No: 18 İnceleme Tarihi: 25.08.2017 Günümüzdeki Durumu: Sağlam Mezar Tipi: Şahidesi toprağa dikili, tek şahideli mezar. Kullanılan Malzeme: Mermer. Başlık veya Tepelik: Bektaşî tacı.</p>	<p>Kitabesi: Ahi Kim Bu Alem İcre Bende Şad Olmadım/ Derdime Derman Aradım Bir Bula- madım/ Geçti Ömrüm Görmedim Sıhhat Yüzün/ Bir Misafir Gibi Geldim Bende Mihman Olmadım/ Güdükliyani Zuamadan Çavuşlar/ Gedüklüsü Merhum El Hac İbrahim Bek Ruhu/ İçin Elfatiha/ Sene 1238/ M. 1823.</p>
---	---

Genel Tanım: Mermerden yapılan mezar taşının gövdesi, aşağıdan yukarıya doğru genişleyen dikdörtgen bir forma sahip olmakla birlikte taşın alt kısmı köşelerden içe doğru pahlanarak daraltılmıştır. Taşın gövdesinin etrafı yuvarlak profilli ince bir silme ile çerçeveselendirilmiştir. Şahidenin gövdesinde, doğudan batıya doğru düz satırlar hâlinde celi sülüs yazı ile yazılan sekiz satırlık kitabesi bulunmaktadır. Yazılar alçak kabartma görünümündedir. Serlevha bölümünün hemen altında gövde kısmında, Osmanlı tuğrası motifi yer almaktadır. Tarih kısmı gövdenin en altında kartuş içine alınmıştır.

Şahidenin çubuklu kısa sarıklı kavuk şeklindeki başlığı, aşağıdan yukarıya doğru daralan bir boyun üzerine oturmaktadır. Mezar taşının başlığında sarık kısmından ince çubuklara doğru kıvrılan bir tüy bulunmaktadır.

Görsel 28: 14 no'lu mezar taşından görünüş.

Şekil 18: 14 no'lu mezar taşı cephe çizimi.

Kat No: 15 Fotoğraf No: 29 Şekil No: 19 İnceleme Tarihi: 25.08.2017 Günümüzdeki Durumu: Sağlam Mezar Tipi: Şahidesi toprağa dikili, tek şahideli mezar. Kullanılan Malzeme: Mermer Başlık veya Tepelik: Beş terkli sarıktan oluşan oval biçimli başlık.	Kitabesi: Elfatiha/ Merhum ve Mağfur/ El Şeyh Develizade/ Muhammed Efendi'nin Oğlu/ Merhum İmam Osman/ Efendi Ruhuna Elfatiha/ Sene 1163/ Fi gurret M. 1750.
--	--

Genel Tanım: Mermerden yapılan mezar taşının gövdesi, aşağıdan yukarıya doğru genişleyen dikdörtgen bir forma sahip olmakla birlikte taşın alt kısmı köşelerden içe doğru pahlanarak daraltılmış ve altta bir ayak görünümü kazandırılmıştır. Taşın gövdesinin etrafı yuvarlak profilli ince bir silme ile çerçeveselendirilmiştir. Şahidenin gövdesinde, serlevhadan hemen sonra doğudan batıya doğru düz satırlar hâlinde celi sülüs yazı ile yazılan yedi satırlık kitabesi bulunmaktadır. Yazılar alçak kabartma görünümündedir. Kitabenin serlevha kısmı kartuş içine alınmıştır.

Şahidenin beş terkli sarıktan oluşan oval biçimli başlığı, aşağıdan yukarıya doğru daralan bir boyun üzerine oturmaktadır. Başlığın etrafı dilimlendirilmiştir.

Görsel 29: 15 no'lu mezar taşından görünüş.

Şekil 19: 15 no'lu mezar taşı cephe çizimi.

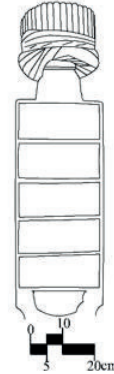
Kat No: 16 Fotoğraf No: 30 Şekil No: 20 İnceleme Tarihi: 25.08.2017 Günümüzdeki Durumu: Sağlam Mezar Tipi: Şahidesi toprağa dikili, tek şahideli mezar. Kullanılan Malzeme: Mermer ve harç. Başlık veya Tepelik: Bektaşî tacı.	Kitabesi: Merhum ve Mağfur Lehu/ İla Rahmete Rabbihi/ El Gafur/ Karslı Muhammed Ağa Ruhuna Fatiha/ Sene 1244/ M.1828-1829.
---	--

Genel Tanım: Mermerden yapılan mezar taşının gövdesi, aşağıdan yukarıya doğru hafifçe genişleyen dikdörtgen bir forma sahip olmakla birlikte taşın alt kısmı içten dışa doğru bir kavis yaparak daraltılmıştır. Taşın gövdesinin etrafı ince bir silme ile çerçeveslendirilmiştir. Şahidenin gövdesinde, doğudan batıya doğru düz satırlar hâlinde celi sülüs yazı ile yazılan altı satırlık kitabesi bulunmaktadır. Yazılar alçak kabartma görünümündedir. Kitabenin tarih kısmı gövdenin en altında bir kartuş içinde verilmişken; diğer bölümleri satırlar hâlinde düzenlenmiştir ve profilli dikdörtgen çerçevelerle sınırlandırılmıştır.

Şahidenin çubuklu kısa sarıklı kavuk şeklindeki başlığı, aşağıdan yukarıya doğru daralan kalınca bir boyun üzerine oturmaktadır. Başlığın kuzey yönünde alçak kabartma tekniği ile yapılmış tüy motifi yer almaktadır.

Görsel 30: 16 no'lu mezar taşından görünüş.

Şekil 20: 16 no'lu mezar taşı cephe çizimi.

Kat No: 17 Fotoğraf No: 31-32-33-34 Şekil No: 21-22-23 İnceleme Tarihi: 25.08.2017 Günümüzdeki Durumu: Sağlam Mezar Tipi: Baş ve ayak şahidesi bulunan kapak taşlı mezar. Kullanılan Malzeme: Mermer. Başlık veya Tepelik: Baş taşı: Bektaşî tacı. Ayak taşı: Sivri kemerli tepelik.	Kitabesi: Hüvelhallakulbaki/ Merhum ve Mağfur Lehu El Muhtaç/ İla Rahmete Rabbihi El Gafur/ Üsküdar Beypazarı Kethuda/ sının Damadı El-hac/ Musatafa Ağanın Ruhü İçin/ Rizaenillahi Teala Fatiha/ Sene 1224/ M. 1809.
---	--

Genel Tanım: Baş ve ayak şahidesine sahip dikdörtgen bir forma sahip mezar taşının mezar kısmı kenarları profilli yekpare kapak taşıyla örtülmüştür. Kapak taşının tam ortasında dikdörtgen bir açıklık bulunmaktadır. Yine baş taşının hemen önünde de küçük dikdörtgen forma sahip bir adet küçük suluk yer almaktadır. Kapak taşının kenarları zikzak motifiyle çevrelenmektedir. Kapak taşında, baş ve ayak şahidesinin iki yanında birer adet, doğu yönündeki uzun kenarın ortasında bir adet olmak üzere toplamda beş adet oval daireler içerisine alınmış, yıldız motifi bulunmaktadır. Bu motifler alçak kabartma görünümündedirler. Ayrıca kapak taşının batı yönündeki uzun kenarında, kırılmalardan kaynaklanan tahribatlar söz konusudur.

Mezarın baş şahidesinin gövdesi, aşağıdan yukarıya doğru hafifçe genişleyen dikdörtgen bir forma sahip olmakla birlikte, taşın alt kısmı köşelerden içten dışa doğru bir kavis yaparak daraltılmış ve aşağıda bir ayak görünümü kazandırılmıştır. Taşın gövdesinin etrafı yuvarlak profilli ince bir silme ile çerçeveselendirilmiştir. Şahidenin gövdesinde, serlevhadan hemen sonra doğudan batıya doğru düz satırlar hâlinde celi sülüs yazı ile yazılan sekiz satırlık kitabesi bulunmaktadır. Yazılar alçak kabartma görünümündedir. Kitabenin serlevha kısmı büyük ebatlı, tarih kısmı da küçük ebatlı bir kartuş içine alınmışken; diğer bölümler satırlar hâlinde düzenlenmiş, profilli dikdörtgen çerçevelerle sınırlandırılmıştır. Baş şahidesinin çubuklu kısa sarıklı kavuktan oluşan başlığı, aşağıdan yukarıya doğru daralan kalınca boyun üzerine oturmaktadır.

Mezarın ayak şahidesi, aşağıdan yukarıya doğru genişleyen bir forma sahiptir. Şahide yukarıda sivri kemerli bir tepelikle sonlanmaktadır. Mezarın ayak taşında herhangi bir süsleme unsuruyla karşılaşılmamaktadır.

Görsel 31: 17 no'lu mezar taşından görünüş.

Görsel 32: 17no'lu mezar taşı şahidesinden görünüş.

Görsel 33: 17 no'lu mezar ayak şahidesinden görünüş.

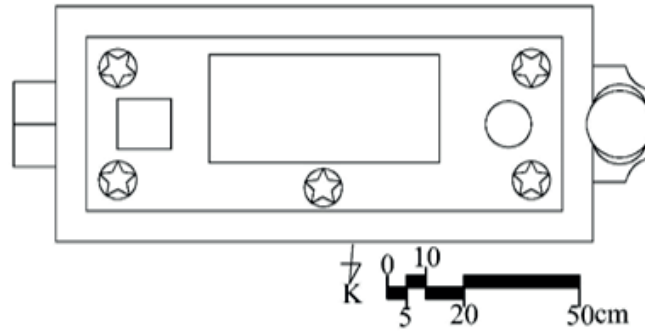
Fotoğraf 34: 17 no'lu mezar taşı kaidesi süslemeleri

Şekil 21: 17 no'lu mezar taşı baş şahidesi cephe çizimi

Şekil 22: 17 no'lu mezar taşı ayak şahidesi cephe çizimi.

Şekil 23: 17 no'lumezar taşının üstten görünüşü

Kat No: 18

Fotoğraf No: 35

Şekil No: 24

İnceleme Tarihi: 25.08.2017

Günümüzdeki Durumu: Sağlam

Mezar Tipi: Baş şahidesi bulunan, şahideli mezar.

Kullanılan Malzeme: Mermer.

Başlık veya Tepelik: On iki terkli sarıktan oluşan oval biçimli başlık.

Kitabesi:

Elfatiha/

Merhum/

Ve Mağfur/

Mahkeme Kâtibi/

İsmail/

Efendi Ruhuna/

Fatiha/

Fi Sene 1130/ M. 1718.

Genel Tanım: Mermerden yapılan mezar taşının gövdesi, ince dikdörtgen bir forma sahip olmakla birlikte taşın alt kısmı yuvarlatılarak daraltılmıştır. Baş şahidesine sahip mezar taşı çok yüksek olmayan dikdörtgen formlu bir kaide üzerine oturmaktadır. Taşın gövdesinin etrafı yuvarlak profilli ince bir silme ile çerçeveselendirilmiştir. Gövdede kitabelik bölümündeki yazılar doğudan batıya doğru doğru düz satırlar hâlinde celi sülüs yazı ile yazılmışlardır ve yedi

satırdan oluşmaktadır. Kitabenin tarih kısmı küçük bir kartuş içine alınmıştır. Yazılar alçak kabartma görünümündedirler.

Mezarın baş şahidesinin on iki terklı sarıktan oluşan oval biçimli başlığı, uzun, ince bir boyun üzerine oturmaktadır. Mezar taşında süsleme olarak yazı mevcuttur.

Görsel 35: 18 no'lu mezar taşından görünüş.

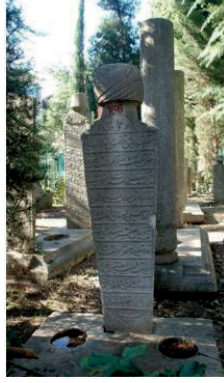
Şekil 24: 18 no'lu mezar taşının cephe çizimi.

<p>Kat No: 19 Fotoğraf No: 36 Şekil No: 25-26 İnceleme Tarihi: 25.08.2017 Günümüzdeki Durumu: Sağlam Mezar Tipi: Baş şahidesi bulunan, şahideli mezar. Kullanılan Malzeme: Mermer Başlık veya Tepelik: Çapraz eğimli sarıktan oluşan başlık.</p>	<p>Kitabesi: Hüvelhayyulbaki/ Hazreti Hüdayi Kadakse Sırrahul Ali/ Hazretlerinin Hulefasından Devati/ Şeyh Mustafa Efendi Hazretlerinin/ Hanegahının Vebanisi Validi/ Kethudası Arslan Ağanın/ Şeyh Camii Şerifinde Yetmişbir Sene/ Hizmetleri İle Müftehar Bulunan/ Tarikat-i Aliyye-i Halvetiyede Halil/ Dedenin ve Ebeveyni ve Kafey-i Ehli İman/ Ervahu İçin Rızaen Lillah Elfatiha/ 1325/ 15 Şevval M. 1907.</p>
---	--

Genel Tanım: Mermerden yapılan mezar taşının gövdesi, aşağıdan yukarıya doğru genişleyen dikdörtgen bir forma sahiptir. Baş şahidesine sahip mezar taşı çok yüksek olmayan dikdörtgen formlu bir kaide üzerine oturmakta-dır. Kaidenin üzerinde baş taşının iki yanında birer adet oval formlu suluk bulunmaktadır. Taşın gövdesinin etrafı yuvarlak profilli ince bir silme ile çerçeveselendirilmiştir. Şahidenin gövdesinde, doğudan batıya doğru düz satırlar hâlinde celi sülüs yazı ile yazılan on iki satırlık kitabesi bulunmaktadır. Yazılar

alçak kabartma görünümündedir. Kitabenin serlevha ve tarih kısmı küçük kartuşlar içine alınmışken; diğer bölümleri satırlar hâlinde düzenlenmiştir ve profilli dikdörtgen çerçevelerle sınırlandırılmışlardır. Yazılarda zamanla oluşan tahribatlar söz konusudur.

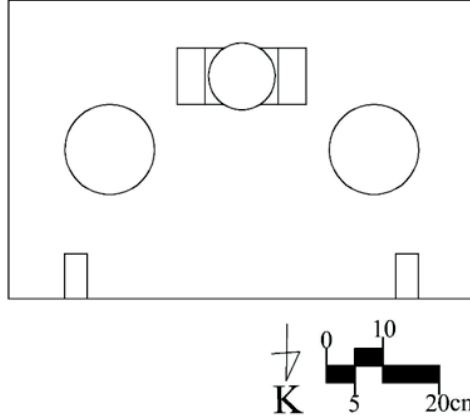
Mezar taşının çapraz eğimli sarıktan oluşan başlığı, aşağıdan yukarıya doğru daralan kısa bir boyun üzerine oturmaktadır.

Görsel 36: 19 no'lu mezar taşından görünüş.

Şekil 25: 19 no'lu mezar taşının cephe çizimi.

Şekil 26: 19 no'lu mezar taşının üstten görünüşü.

<p>Kat No: 20 Fotoğraf No: 37-38-39 Şekil No: 27-28 İnceleme Tarihi: 25.08.2017 Günümüzdeki Durumu: Sağlam Mezar Tipi: Baş şahidesi bulunan kapak taşlı mezar. Kullanılan Malzeme: Mermer Başlık veya Tepelik: Soğan başlık.</p>	<p>Kitabesi: Ahiminelmevd/ Üsküdar Hidayet/ Mahkemesi İcra/ Memuri Muavini/ Halefi Hasan Bey'in/ Vekafe Erbab İmanın/ Ruhu İçin/ Fatiha Sene 1328 Fi 26 Cemadiyel Ahar/ Yevmi Cuma/ M. 1910.</p>
--	---

Genel Tanım: Mermerden yapılan, baş şahidesine sahip kenarları profilli dikdörtgen bir forma sahip taşın mezar kısmı kenarları pahlanmış yekpare kapak taşıyla örtülmüştür. Kapak taşının tam ortasında damla şeklinde bir suluk bulunmaktadır. Mezarın ayak şahidesi bugün kaide üzerinde olmasa da yeri bellidir.

Mezarın baş şahidesi, silindirik forma sahiptir. Bu mezar taşı etrafı birer sıra akantus yapraklarıyla sarılı kaide üzerine oturmaktadır. Akantus yaprakları ardışık olarak sıralanmakta ve tüm gövdeyi çevrelemektedir. Silindirik forma sahip olan baş şahidesinin gövdesinde, doğudan batıya doğru düz satırlar hâlinde celi sülüs yazı ile yazılan sekiz satırlık kitabesi bulunmaktadır. Kitabenin serlevha ve tarih kısmı küçük kartuşlar içine alınmışken; diğer bölümler satırlar hâlinde düzenlenmiş, dikdörtgen çerçevelerle sınırlandırılmıştır. Yazılar alçak kabartma görünümündedir. Kitabenin etrafı kıvrık dal motifleriyle çevrelenmiştir. Mezar taşının soğan formundaki başlığı, gövdeye bitişik olarak yapılmıştır.

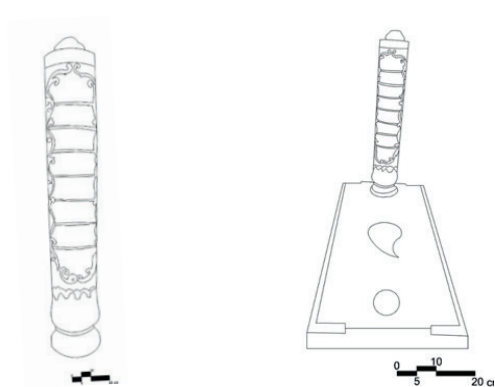
Görsel 37: 20 no'lu mezar taşından görünüş.

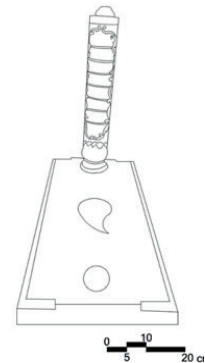
Görsel 38: 20 no'lu mezar taşı şahidesinden görünüş.

Görsel 39: 20 no'lu mezar taşı şahide kaidesinden görünüş.

Şekil 27: 20 no'lu şahide şahidesi cephe çizimi

Şekil 28: 20 no'lu mezar taşının cephe çizimi.

Kat No: 21 Fotoğraf No: 40 Şekil No: 29 İnceleme Tarihi: 25.08.2017 Günümüzdeki Durumu: Sağlam Mezar Tipi: Şahidesi toprağa dikili, tek şahideli mezar. Kullanılan Malzeme: Mermer. Başlık veya Tepelik: Bektaşî tacı.	Kitabesi: Bulmayıp Derdina Şifa Bu Civan/ Veba Nazına Batıp Gitti Hemen/ Eşraf-ı Kuzaddan Hafız/ Hüseyin Efendi'nin Mahdumi/ Merhum ve Mağfur El Seyyid Muhammed/ Rağîb Efendi Ruhuna Fatiha/ 1242/ Ra M. 1826-1827.
---	--

Genel Tanım: Mermerden yapılan mezar taşının gövdesi, düşey dikdörtgen bir forma sahip olmakla birlikte taşın alt kısmı köşelerden içe doğru bir kavis yaparak daraltılmıştır ve altta bir ayak görünümü kazandırılmıştır. Taşın gövdesinin etrafı yuvarlak profilli ince bir silme ile çerçeveselendirilmiştir. Şahidenin gövdesinde, doğudan batıya doğru düz satırlar hâlinde celi sülüs yazı ile yazılan yedi satırlık kitabesi bulunmaktadır. Yazılar alçak kabartma görünümündedir. Kitabenin tarih kısmı küçük bir kartuş içine alınmıştır.

Şahidenin çubuklu kısa sarıklı kavuktan oluşan başlığı, aşağıdan yukarıya doğru hafifçe daralan kısa bir boyun üzerine oturmaktadır.

Görsel 40: 21 no'lu mezar taşından görünüş. **Şekil 29:** 21 no'lu mezar taşının cephe çizimi.

Kat No: 22 Fotoğraf No: 41 Şekil No: 30 İnceleme Tarihi: 25.08.2017 Günümüzdeki Durumu: Sağlam Mezar Tipi: Şahidesi toprağa dikili, tek şahideli mezar. Kullanılan Malzeme: Mermer. Başlık veya Tepelik: Kısa silindirik başlık.	Kitabesi: Merhum ve Mağfur Lehu/ Tarike Hüsameddin/ Uşşakından Eşşeyh Esseyyid/ Emin Baba Ruhü İçin Elfatiha/ Fi Sene 1163/ M. 1750.
---	--

Genel Tanım: Mermerden yapılan mezar taşının gövdesi, kareye yakın dikdörtgen bir forma sahip olmakla birlikte taşın alt kısmı köşelerden içten dışa doğru kavis yaparak daraltılmıştır ve aşağıda ayak görünümü kazandırılmıştır. Taşın gövdesinin etrafı yuvarlak profilli ince bir silme ile çerçeveselendirilmiştir. Şahidenin gövdesinde, doğudan batıya doğru düz satırlar hâlinde celi sülüs yazı ile yazılan beş satırlık kitabesi bulunmaktadır. Yazılar alçak kabartma görünümündedir. Kitabenin tarih kısmı bir kartuş içine alınmıştır.

Şahidenin kısa silindirik başlığı, aşağıdan yukarıya doğru daralan kısa bir boyun üzerine oturmaktadır.

Görsel 41: 22 no'lu mezar taşından görünüş.

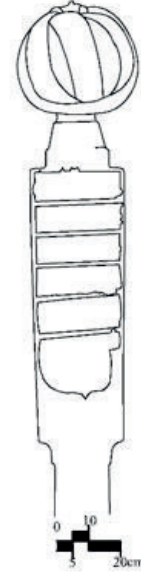
Şekil 30: 22 no'lu mezar taşı cephe çizimi

<p>Kat No: 23 Fotoğraf No: 42 Şekil No: 31 İnceleme Tarihi: 25.08.2017 Günümüzdeki Durumu: Sağlam Mezar Tipi: Şahidesi toprağa dikili, tek şahideli mezar. Kullanılan Malzeme: Mermer. Başlık veya Tepelik: Düşey dilimli sarıktan oluşan kavuk.</p>	<p>Kitabesi: Alametten Murad Olan Duadır/ Bugün Bana İse Yarın Sanadır/ Merhum ve Mağfur On/ Üç Blokun Çörçüsü/ Elhac Osman Ağa/ Ruhuna Elfatiha Sene 1158/ M. 1745.</p>
---	---

Genel Tanım: Mermerden yapılan mezar taşının gövdesi, aşağıdan yukarıya doğru hafifçe genişleyen düşey dikdörtgen bir forma sahiptir ve taşın alt kısmı köşelerden içten dışa doğru bir kavis yaparak daraltılmış altta bir ayak görünümü kazandırılmıştır. Taşın gövdesinin etrafı yuvarlak profilli ince bir silme ile çerçeveselendirilmiştir. Şahidenin gövdesinde, doğudan batıya doğru

düz satırlar hâlinde celi sülüs yazı ile yazılan yedi satırlık kitabesi bulunmaktadır. Yazılar alçak kabartma görünümündedir. Kitabenin tarih kısmı altta bir kartuş içine alınmışken; diğer bölümler satırlar hâlinde düzenlenmiş dikdörtgen panolar içine alınmıştır.

Mezar taşının düşey dilimli sarıktan oluşan başlığı, aşağıdan yukarıya doğru daralan bir boyun üzerine oturmaktadır.

Görsel 42: 23 no'lu mezar taşından görünüş.

Şekil 31: 23 no'lu mezar taşı cephe çizimi.

<p>Kat No: 24 Fotoğraf No: 43-44 Şekil No: 32 İnceleme Tarihi: 25.08.2017 Günümüzdeki Durumu: Sağlam Mezar Tipi: Baş ve ayak şahidesi bulunan, şahideli mezar. Kullanılan Malzeme: Mermer. Başlık veya Tepelik: Baş şahide: Kafes dilimli sarık. Ayak şahidesi: Başlıksız tepeliksiz.</p>	<p>Kitabesi: Hakkı Sübhanehu/ Ve Teala Tanınç/ Zade Elhac/ Abdullah/ Efendi Kuluna/ Vebilcimle Mümini/ Ve Müminate Rahmet/ Eyleye Bi Hürmet/ Suretil Fatiha/ Sene 1130/ M. 1718.</p>
---	---

Genel Tanım: Mermerden yapılan baş şahidesinin gövdesi, aşağıdan yukarıya doğru hafifçe genişleyen, düşey dikdörtgen bir forma sahiptir. Şahidenin gövdesinde, doğudan batıya doğru düz satırlar hâlinde celi sülüs yazı ile yazılan on satırlık kitabesi bulunmaktadır. Yazılar alçak kabartma görünümündedir. Kitabenin ilk satırı ve tarih kısmı küçük kartuşlar içine alınmışken; diğer bölümler satırlar hâlinde düzenlenmiş uçları sivrilten dikdörtgen panolarla

sınırlanmıştır. Kitabelik bölümündeki yazılarda kırılmalardan kaynaklanan tahribatlar mevcuttur.

Baş taşının kafes dilimli sarıktan oluşan başlığı, çok kısa, kalın bir boyun üzerine oturmaktadır. Mezarın ayak şahidesi silindirik bir forma sahiptir ve gövdesinde herhangi bir süsleme unsuru bulunmamaktadır.

Görsel 43: 24 no'lu mezar taşı baş şahidesinden görünüş.

Görsel 44: 24 no'lu mezar taşı ayak şahidesinden görünüş.

Şekil 32: 24 no'lu mezar taşı cephe çizimi

3.Değerlendirme

Şeyh Devâti Mustafa Efendi Haziresi'nde yapılan araştırmalar sonucunda katalog bölümüne 24 adet erkek mezar taşı dâhil edilerek incelenmiştir. Katalog bölümünde mezarların genel olarak tanımları ve açıklamaları yapılmıştır. Değerlendirme bölümünde ise konu kapsamındaki bu örnekler mezar tipolojisi, mezarı oluşturan unsurlar (şahideler, serpuşlar (başlıklar) ve tepelikler), kaideler, suluklar, kitabe, malzeme ve süsleme olmak üzere yedi ana başlık altında değerlendirilecektir.

Mezar tipleri, başlık tipleri ve süsleme özellikleri açısından çalışmada yer alan örneklerin benzerleri ile İstanbul'da Fatih/Hekimoğlu Ali Paşa Haziresi (Kutlu, 2005), Merkez Efendi Külliyesi Haziresi (Sürün, 2022: 305-330), Üsküdar/Ahmediye Külliyesi Haziresi (Gündoğdu, 2016), Üsküdar/Nasûhî Mehmet Efendi Camii Hazîresi (Yaman-Memiş, 2019: 115-154), Üsküdar/Rum Mehmet Paşa Cami Haziresi (Yariş, 2017: 577-642), Üsküdar/Ayazma Camii Haziresi (Yariş, 2018: 197-249), Üsküdar/ Mihrimah Sultan Camii Haziresi (Hocaoğlu, 2020), Davutpaşa Külliyesi Haziresi (Baş- Bekmez- Ebiri- Gül-Yelen, 2019), mezar taşlarında karşılaşılmaktadır.

Anadolu'da Samsun Vezirköprü İlçe'si (Gün- Can- Nefes- Çakır, 2017: 42-65), Rize Bölgesi (Hanoğlu, 2018: 291-344), Kastamonu Müzesi örnekleri

(Çal, 2015: 295-333), Göynük (Bolu) İli (Çal, 2007: 295-384), İzmir İli (Ebiri, 2022: 29-44), Antalya: Alanya ve Manavgat İlçeleri'nde (Keskin, 2019) yer alan mezar taşları katalogda incelenenler ile benzer özelliklere sahip olanlardan yalnızca birkaçıdır.

3.1. Mezar Tipolojisi

Hazire içerisinde kataloga dâhil edilen mezarlar genel olarak dört tipe ayrılmaktadır. Bu mezarlardan 17 adeti toprak mezar, altı adeti kapak taşlı mezar, bir adeti çerçeveli mezardır.

3.1.1. Toprak Mezarlar

Bu grup mezarlarda toprak üzerinde herhangi bir mezar yapısı mevcut değildir (Çal-Ataoğuz Çal, 2008: 3). Bu mezarlar baş ve ayak taşından oluştuğu gibi, tek şahide şeklinde toprağa dikili olarak da karşılaşılmaktadır. Çerçeveli mezarlar da toprak altında kaldığı için zamanla toprak mezar görünümüne bürünmüşlerdir (Çal-Ataoğuz Çal, 2008: 3). Şahidesi toprağa dikili tek şahideden oluşan mezar, hazirede görülen en yaygın mezar tipidir. Katalogda incelenen 17 adet mezar (Kat No: 9, 11, 1, 13, 14, 15, 16, 4, 21, 22, 10, 23, 24, 5, 7, 8, 2) bu tiptedir. Katalogda incelenen örnekler arasında baş ve ayak şahidesi bulunan şahideli mezar tipinden de bir adet mezar (Kat No: 24) bulunmaktadır.

3.1.2. Kapak Taşlı Mezarlar

Mezarın üzeri yekpare mermer veya taş ile kapatılan mezar tipleridir. Mezarın üstünü bütünüyle kaplayan 10-20 cm mermer veya kesme yekpare taşlarla kapatılan mezar tipleridir (Çal-Ataoğuz Çal, 2008: 5). Katalogda incelenen altı adet mezar (Kat No: 3, 6, 17, 18, 19, 20) bu tiptedir. Bu örneklerden iki adet mezarda (Kat No: 5, 12) yalnızca baş şahidesi bulunurken; iki adet mezarda (Kat No: 3, 17) hem baş hem de ayak şahidesi yer almaktadır. Bazı kapak taşlı mezarların, kapak kısmının kenarları profillendirilmiştir. İncelenen örnekler arasında (Kat No: 17) bazılarının kapak taşlarında dikdörtgen ve uçları sivriltilmiş oval formda açıklık yer almaktadır. Bu tip mezarlarda kapak taşının ortasında, baş veya ayak şahidesinin önünde ya da iki yanında oval formlu (Kat No: 3, 17), kare (Kat No: 17), ve damla (Kat No: 20) şeklinde suluklar da bulunmaktadır.

3.1.3. Çerçeveli Mezarlar

Genellikle üstlerine baş ve ayak taşlarının dikildiği, mezarların doğu ve batısındaki tek parçadan oluşan taşlar; yanlardan birer uzun taş ile birleştirilmektedirler. Çok yüksek olmayan çerçeveli mezarların çerçevelerinin içi topraktır. Ölçülerin küçük olduğu durumlarda tamamı tek parça taştan da yapılabilir (Çal-Ataoğuz Çal, 2008: 4). Kataloga dâhil edilen baş ve ayak şahidesi bulunan bir adet mezar (Kat No: 12) bu tiptedir.

3.2. Mezarı Oluşturan Unsurlar

Mezarı oluşturan unsurlar serpuşlar (başlıklar) ve tepelikler, şahideler, kaideler ve suluklar olarak değerlendirilecektir.

3.2.1. Şahideler

Baş ve ayakucularında yekpare blok taşlar bulunan taşlara şahide denilmektedir (Sağiroğlu Arslan, 2007: 424). Mezar taşı ya da mezar şahidesi olarak adlandırılan taş; mezarı baş ve ayakucundan sınırlayarak, mezarın yerini belirtmek amacıyla kullanılmaktadır. Pek çok kültürde görülen ve kimi zaman âdeta bir sanat eserine dönüştürülen mezar taşları, mezarın yapısına, onu koyan ya da yapan insanların inanışlarına, geleneklerine, sosyal statülerine ve ekonomik durumlarına göre değişik şekillerde olabilmektedir (Poyraz, 2003: 30).

Kataloğa dâhil edilen 24 adet mezarda yer alan hem baş hem de ayak taşına sahip olan 4 adet mezar (Kat No: 3, 12, 17, 24) bulunmaktadır. 22 adet mezar taşı baş taşı olarak kabul edilebilir. (Kat No: 2, 8, 7, 6, 5, 9, 2, 11, 12, 1, 13, 24, 15, 18, 4, 19, 20, 21, 22, 10, 23, 24). İncelenen 24 adet mezarda yer alan, 4 adet mezar taşı (Kat No: 3, 12, 17, 24) ayak taşı olarak kabul edilebilir. Bir adet mezar taşının (Kat No: 16) baş taşı mı ayak taşı mı olduğu belli olmamaktadır.

Kataloğa dâhil edilen mezarlardan baş ve ayak şahideleri aynı forma sahip bir adet (Kat No: 2) mezar bulunmaktadır. Aynı forma sahip farklı başlık ya da tepelikle sonlandırılan baş ve ayak taşları olabildiği gibi (Kat No: 17, 12), farklı forma sahip baş ve ayakucu taşları da (Kat No: 44) bulunmaktadır.

3.2.1.1. Baş Şahideler (Baştaşı)

Mezarda yatan kişinin mesleği, bağlı olduğu tarikat, cinsiyeti gibi çeşitli bilgilerin yer aldığı baş şahideleri, başucunu işaret etmektedir. Bu bilgilerin yanında ölüm nedeni, doğum ve ölüm tarihlerinin yer aldığı, dua isteklerinin güzel sözlerle ifade edildiği kitabeler de genel olarak baş şahidelerinin dışa dönük kısımlarında yer almaktadır. Kataloğa dâhil edilen 24 adet mezardan, 22 adet baş şahidesi düşey dikdörtgen forma sahipken (Kat No: 2, 11, 8, 7, 6, 13, 12, 1, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 5, 19, 20, 21, 22, 10, 23, 24), bir adeti (Kat No: 3), silindirik bir forma sahiptir. Kat No: 11 hem silindirik hem dikdörtgen forma sahiptir. Erkekler için baş şahidelerinde genel olarak kavuk, sarık, fes gibi başlıklar kullanılmıştır.

3.2.1.2. Ayak Şahideleri (Ayaktaşı)

Baş şahidelerini tamamlar nitelikte olan ayak şahideleri, mezarın ayakucunu işaret etmektedir. Ayakucu şahideleri, çoğunlukla başucu şahidelerine göre daha küçük yapılmış olup; bazı mezarlarda baş ve ayakucu şahideleri eşit yüksekliktedir (Sağiroğlu Arslan, 2007: 426). Ayakucu taşları üzerinde fes, kavuk, sarık gibi başlıklar çok kullanılmamaktadır. Bunun yerine taşın yüzeyi

bitki kompozisyonları ile bezenmekte, nadir olarak yazı kullanılmaktadır, bazen de taşın yüzeyinin de yalın olarak bırakıldığı görülmektedir. Katalogda yer alan iki adet ayak şahidesi (Kat No: 3, 17) sade olarak bırakılmıştır ve süslemesizdir.

Kataloğa dâhil edilen 24 adet mezardan, bir adet ayak şahidesi (Kat No: 3) silindirik forma sahiptir. Düşey dikdörtgen formu olan bir adet ayak taşı (Kat No: 17) sivri kemer tepelikle son bulmaktadır.

3.2.2. Serpuşlar (Başlıklar) ve Tepelikler

Kataloğa dâhil edilen 24 adet mezarın şahidelerinde 10 adet kavuk, sekiz adet sarık, iki adet fes, dört adet oval biçimli, bir adet soğan, bir adet kısa silindirik başlık; bir adet üçgen, bir adet sivri kemerli tepelik yer almaktadır. Ayrıca üç adet mezar taşı herhangi bir tepelik ya da başlığa sahip değildir.

3.2.2.1. Serpuşlar (Başlıklar)

Farsça kökenli bir kelime olan serpuş kelimesi, başı örten anlamına gelmektedir (Biçici, 2012: 1082). Başlık, yani serpuş, Osmanlı'da çok daha ince detaylara kadar inmiştir (Biçici, 2012: 1082). Osmanlı döneminden devlet inleri gelenleri ile sokaktaki halk arasındaki zümre farkını ve kişilerin ait olduğu yeri gösteren çok çeşitli başlıklar kullanılırdı. Kimse bir diğer zümreye ait başlığı giyemezdi (Gül, 2009: 252)

Başlıklar genellikle kumaştan, keçeden, çuhadan içine pamuk doldurularak yapılırdı (Arseven, 1943: 182-184).

Biçimlerinde büyük farklılıklar olan başlıkların, börk, barata, dolma, keçe, fes, kavuk, külah, kalpak, sarık, serpuş, taç, takke, üsküf gibi isimleri bulunmaktadır. Fakat bunların birbirlerinden farkları, değişim çizgileri henüz açıkça ortaya konulamamıştır. Osmanlı zamanındaki başlıklı mezar taşlarının kökeni ve kaynağının, Orta Asya Türk kültüründe ve Göktürk Devleti zamanında ölen kişinin heykelinin yapılması olarak bilinen balballara dayandırılabilir (Çal, 2000: 208).

Başlıklar dini ve milli bir gelenek olarak ölünün hayatta mensup olduğu sınıfa göre işlenmişlerdir. Osmanlı başlıklarını kendi içlerinde en çok rastlanılan görünümüyle; kavuklu, sarıklı, fesli, tepelikli olarak çeşitlendirmek mümkündür (Biçici, 2012: 1082).

3.2.2.1.1. Kavuklar

Yüzü çuhadan olan, içinde bez astarı bulunan, çuha ve astar arasına pamuk konulup, çeşitli geometrik şekiller oluşturacak şekilde dikilip, üzerine ince bezlerden sarık sarılan başlığa kavuk denilmektedir (Çal, 2000: 209). Osmanlı dönemi mezar taşlarında sıklıkla karşılaşılan kavuklu mezar taşlarının en önemli sorunu, kavukların içine giyilen başlıkların renklerinin belirtilmemesidir. Bu problem bir tipoloji çıkarma girişimini, yani bu kişilerin hangi sosyal

gruplara ait olduğunu zorlaştırmaktadır. Yine de biçim ve işleyiş özelliklerinden yola çıkarak belli tiptekileri sınıflamak mümkündür (Laquer, 1996: 139). Kavuklarda, üzerine sarık sarılan başlık büyük ölçüde görülmektedir. Başlığın sarık dışında kalan kısımlarına dikişle çeşitli geometrik biçimler verilmektedir (Çal, 2000: 210). Hazirede incelenen 24 adet mezardan 10 adetinde (Kat No: 1, 2, 8, 9, 10, 14, 16, 17, 21, 23) kavuk başlık bulunmaktadır.

3.2.2.1.1.1. Yıldız Motifli Kısa Sarıklı Kavuk

Alt ve üst kenarları düz sarılan bu tür kavukların alın kısmında yay şeklinde bir boşluk bulunmamaktadır. Kavuk kısmında yıldızlar bulunmaktadır

Görsel 45: Yıldız motifli kısa sarıklı kavuk

(Laquer, 1996: 150). Bu başlıklarda sarıklar oldukça kısa tutulmuştur (Gül, 2009: 252). Bu kavuk tipi genel olarak ulemaya, dervişlere, cami ya da dini vakıflarda çalışanlara aittir. Ancak 18. ve 19. yy. örneklerine bakıldığında bazen bu kavuk türünü takan kişilerin normalde sipahi ocağından bir kethüda, bir cam-baz, cenaze işleriyle uğraşan loncadan bir görevli ve saray baş marangozu olduğu, bu başlık tipini takmaya hak kazandığı için taktığı da görülmektedir (Laquer, 1996: 152). Hazirede

incelenen mezarların bir adetinde (Kat No: 10) bu tip başlık yer almaktadır.

3.2.2.1.1.2. Sekiz Terkli Sarıklı Kavuk

Bu başlık tipinin belli bir sınıfa ait olduğu açıkça saptanabilmektedir. Ovale yakın olan bu başlığın üçte ikilik bölümüne yassı bir sarık sarılmıştır. Bu kavuğu takanların büyük bölümünü küçük ve orta kademedeki kadılar, küçük dereceli ulema, imamlar, vakıflarda çalışanlar derviş ve şeyhlerdir. Bu başlık tipine sahip kişilerin ölüm tarihleri daha çok 17. yy.'ın sonu ile 20. yy.'ın başı arasındadır. 1829'da yapılan kıyafet devriminden sonra bu tür kavuklar yalnızca dervişlerde görülmektedir, ulemada bu başlığın yerini fes almıştır (Laquer, 1996: 152). Kataloğa dâhil edilen mezarlardan iki adetinde (Kat No: 8, 9) bu başlık tipi ile karşılaşılmaktadır.

Görsel 46-47: Sekiz terkli sarıklı kavuklardan görünüşü.

3.2.2.1.1.3. Bektaşî Tacı

Kavuk tipinde sarık sarılan başlık düşey çubuklar hâlinde bezenmiştir (Çal, 2000: 210). Laquer'in F: V olarak adlandırdığı bu başlık türünde kavuğun üzerine sarılan sarık yanlara doğru çok fazla yayılmamaktadır. "V" şeklinde bir boşluk bırakılmadan kavuk başlığın üst kenarına kadar sarılır. Alın bölümünde yay biçimi bulunmaktadır. Bu tür kavuklar, dikey dikişli başlığa sarılmaktadır (Laquer, 1996: 150). Daha çok orta dereceli memurlar ve esnaflar tarafından kullanılmaktadır (Çal, 2000: 210). Hizmetliler tarafından da giyilmektedir. Başlık tipine sahip kişilerin ölüm tarihleri 1760-1823 arasındadır. Kavukların, kıyafet devriminden 70-80 yıl önce toplumun büyük bir kesimi tarafından olağan bir başlık olarak kullanıldığı da düşünülmektedir (Laquer, 1996: 152). Hazirede incelenen mezarlardan 5 adet mezarda (Kat No: 2, 14, 16, 17, 21) bu tip başlıkla karşılaşılmaktadır.

Görsel 48-49-50: Sekiz tekli sarıklı kavuklardan görünüş.

3.2.2.1.1.4. Paşalı Serpuş

Yüksek ve yukarıya doğru genişleyip üzeri dümdüz olan dikişli kavuğun üzerindeki sarık, kavuğu bütünüyle sararken; üst bölümünde dar bir şerit sarılmadan bırakılmaktadır. Baklava diliminde dikilmiş olan kavuğun üzerindeki sarığın üst kısmı, "V" şeklinde bir boşluk oluşturacak şekilde sarılmaktadır. Alın bölümü de ters "U" oluşturarak, baş aşağı çevrilmiş yürek görüntüsü verecek biçimde iki yana doğru genişlemektedir. Küçük esnaftan yüksek rütbelilere kadar birçok meslek grubunda kullanılmaktadır. Bu tipin ait olduğu sosyal grubun kavuğun biçimine göre değil, rengine göre belirleniyor olduğu düşünülmektedir. M. 1696 ile 1802 yılları arasındaki 100 yıllık bir zaman dilimine ait olan başlık türüdür (Laquer, 1996: 151). Kadı, zaim, kethüda gibi görevlilerde de görülmektedir (Çal, 2000: 210). Hazirede incelenen mezarlardan bir adet mezarda (Kat No: 1) bu tip başlıkla karşılaşılmaktadır.

Görsel 51: Paşalı serpuştan görünüşü.

Görsel 52: Düşey dilimli sarıktan oluşan kavuğun görünüşü.

3.2.2.1.1.5. Düşey Dilimli Sarıktan Oluşan Kavuk

Sarık dilimleri oldukça kalın olan başlık tipinde, sarık sarılan başlığın sivrice tepesi görünmektedir. Hazirede incelenen mezarlardan bir adet mezarda (Kat No: 23) da bu tip başlık kullanılmıştır.

3.2.2.1.2. Sarıklar

Başı soğuk ve sıcaktan korumak ve daha güzel görünmek için erkeklerin giydiği çeşitli ebatlarda, değişik renk ve şekillerden oluşan ince bezlere denilmektedir. Hayattayken giyilen sarıklar, mezar taşlarının başlık kısımlarında yatan meftayı tanıtan birer sembol olarak ele alınmışlardır (Biçici, 2012: 1083). Her dereceden ilmiye sınıfın giydiği başlıklardır (Ökçesiz, 2013: 16). Osmanlı devletinde sarık sarmak bir sanat hâline gelmiştir ve sarık saranlara da “destarbend” adı verilmiştir (Arseven, 1943: 182-184).

Hazirede incelenen 24 adet mezardan 8 adetinde (Kat No: 4, 5, 12, 15, 18, 19, 23, 24) sarık bulunmaktadır. Sekiz terkli, çapraz eğimli, çapraz eğimde dilimli, düşey dilimli, kafes dilimli sarık çeşitleri hazirede karşılaşılan başlıklar arasında yer almaktadır.

Terkli sarıklar (beş, altı, sekiz, 12 terkli) Osmanlı mezar taşlarındaki tarikat (derviş) taşları olarak da bilinmektedir. Bu terklere sikke formu şekli de denilmektedir. Mevlevi mezar taşlarının başlık kısmı olan sikke, tarikatın sembolü sayılmaktadır. Sikke, başa giyilen deve tüyünden yapılan külah olarak da bilinmektedir. Mevleviler ölümü dostun dosta kavuşması, vuslata engel olan gömleğin çıkarılması ve bir ülkeden ülkeye

geçiş olarak değerlendirmişlerdir. Mevlevi taşlarında kişinin tarikat içindeki statüsü belirgin bir şekilde ifade edilmektedir. Sikkelerin etrafına ise bezle sarık sarılmıştır. Şeyh seyyidse, yani peygamber soyundan geliyorsa yeşil, değilse beyaz destar (sarık) sarmaktadır. Halifeler ve çelebiler siyah derecede koyu mor renkli destar sarmaktadırlar (Ökçesiz, 2013: 14).

Görsel 53: Beş tekli sarıktan görünüşü.

3.2.2.1.2.1. Beş Terkli Sarık

Sadiyye tarikatı tarafından kullanılan sarıklı bir başlık türüdür (Ökçesiz, 2013: 15). Hazirede incelenen mezarlardan bir adet mezarda (Kat No: 15) da bu tip başlık kullanılmıştır.

3.2.2.1.2.2. Sekiz Terkli Sarık

Gülşeni ve Rufai tarikatları tarafından kullanılan sarıklı bir başlık türüdür (Ökçesiz, 2013: 15). Rufaiyye tari-

Görsel 54: Sekiz tekli sarıktan görünüşü.

katının yanı sıra Kadiriyye tarikatında da şeyhler tarafından takıldığı görülmektedir. Sekiz terkli taç olarak bilinen bu başlıktaki sekiz sayısı; sekiz cennetin kapısını ya da terklerin her biri dünyevi bir günahın terk edilmesini ifade etmektedir (Gül, 2009: 257). Hazirede incelenen mezarlardan bir adet mezarda (Kat No: 12) bu tip başlıkla karşılaşılmaktadır.

3.2.2.1.2.3. On İki Terkli Sarık

Kadiri, Sadi, Dessuki, Marufi ve Saddıki tarikatları tarafından kullanılmaktadır (Ökçesiz, 2013: 15). Katalogda incelenen mezarlardan bir adet mezarda (Kat No: 18) bu tip başlık görülmektedir. Bu başlık tipine, Hüseyini tipi başlık da denilmektedir. Dilimler, başlığın ön yüzünden başlamakta, üst kesimin merkezinde birleşmektedir. On iki terk Bektaşilikteki on iki imamı sembolize etmektedir (Bayrakal, 2011: 61).

Görsel 55: On iki tekli sarıktan görünüşü.

3.2.2.1.2.4. Çapraz Eğimde Dilimli Sarık

Sarık genel olarak kalın ve ensiz dilimler hâlinde dir ancak bazen sarık dilimlerinin daha az enli olduğu da görülmektedir. Başlığın önünde alt kısma yakın yatay, uçları yanlara yukarı doğru bir dilime üstten çapraz ve kavisli dilimlerin birleştirilmesiyle oluşturulmuş bir başlık biçimidir. İçteki başlığın üst kısmı görülmektedir. Bu tip sarıkların 17. yy. boyunca giyildiği bilinmektedir. 18. ve 20. yy.'da da kullanıldığı bilinmektedir. Zanaatkâr, tüccar, küçük dereceli ulema ve tarikatlar tarafından kullanıldığı bilinen bir başlık tipidir (Çal, 2000: 209). Hazirede incelenen mezarlardan iki adet mezarda (Kat No: 4, 5) bu tip başlıkla karşılaşılmaktadır.

Görsel 56-57: Çapraz eğimde dilimli sarıktan görünüş.

3.2.2.1.2.5. Çapraz Eğimde Sarık

Bu başlık tipinde sarık, diğerlerine oranla daha eğimli (diagonal) olarak sarılmaktadır. Başlığın kenarları belirginleştirilerek, yuvarlaklık ortadan kaldırılmaktadır. Katalogda incelenen mezarlardan bir adet mezarda (Kat No: 19)' de bu tip başlık görülmektedir.

Görsel 58: Çapraz eğimli sarıktan görünüş.

3.2.2.1.2.6. Kafes Dilimli Sarık

Başlığın alttan itibaren yarısından daha fazla kısmı, taşkın bir tabaka oluşturacak şekildedir. İnce dilimlerin bir kafes şeklinde sarılmasıyla oluşmaktadır; sarıkla çevrelenmiştir. Sarık sarılan başlık diğer örneklere oranla biraz daha fazla görünmektedir. Laquer tarafından D tipi (Kafesi) olarak adlandırılmış ve beş ayrı grupta incelenmiştir. Müderris, hoca, defter emini gibi meslek grupları tarafından giyilmiştir. Daha çok 18. yy. örneklerinde görülmektedir

(Çal, 2000: 209). Diğer başlıklara göre biraz daha yüksek yapılmışlardır (Laquer, 1996: 144). Katalogda incelenen mezarlardan (Kat No: 24)'da bu tip başlık görülmektedir.

Görsel 59: Kafes dilimli sarıktan görünüş.

3.2.2.1.3. Fesler

Osmanlı mezar taşlarında çok görülen bir başlık tipidir. Türkiye'nin yakın tarihinin ilgi çekici mezar taşı bir başlığıdır. Batı kaynaklarına göre de bu başlığın kökeni, Fas şehridir. 16. yüzyılda, Kuzey Afrika'nın Osmanlıların eline geçmesiyle fesin de Türk kültürüne girdiği düşünülmektedir. M. 1827 yılında askerlerin resmî başlığı olarak kabul edilmiş; M.1829 yılında da nizamnamesi yayımlanmıştır. Hatta 16. yy. resim albümlerindeki kadınlara ait bazı başlıklar da fese benzemektedir. Yani bu başlığın 1827 yılından önce de Osmanlı

toplumunda kullanılmış olabileceği düşünülmektedir. İstanbul mezar taşları örnekleri ile de bu kanıtlanmaktadır (Çal, 2000: 212). Tanzimat'tan sonra başlık tipi olarak kullanılmaya başlamıştır (Biçici, 2012: 1082). Fesler Aziziye, Mecidiye, Hamidiye, Zühaf vs. gibi isimler alırlar (Sağiroğlu Arslan, 2007: 425).

Feslerin genel görünümü, padişahların istekleri doğrultusunda değişiklik göstermiştir. Örneğin ilk olarak II. Mahmut döneminde kullanılan "Mahmudiye" olarak adlandırılan fesler kullanılmıştır ve bunlar oldukça gösterişlidirler. Bu feslerin üst kısımları alt kısımlarından daha geniştir (Ökçesiz, 2013: 22). Fesin her tarafından kırmızı ve mavi püsküller sarkmaktadır. Fesler, Abdülmecid döneminde küçülmeye başlayarak aşağı yukarı son zamanlardaki şeklini almıştır (mecidiye kalıp); Abdülaziz yayvan (aziziye kalıplı), II Abdülhamit ise daha dik bir fes (hamidiye) tercih etmiştir (Tezcan, 1995: 415-416). Yapılan incelemelerde başlık olarak fes kullanılan mezar taşlarının ait oldukları kişilerin meslekleri asker, memur, saray görevlisi, esnaf, tarikat ehli ve hizmetli oldukları tespit edilmektedir (Sağiroğlu Arslan, 2007: 425). Hazirede incelenen 24 adet mezardan ikisinde (Kat No: 6, 7) bu tip başlık bulunmaktadır.

3.2.2.1.3.1. Mecidiye Kalıplı Fes

Bu gruba giren feslerin üst kısmı, alt kısımdan biraz daha geniş olarak yapılmıştır. Fes aşağı doğru hafif daralmaktadır. Hizmetli kâtip ve paşalar tarafından kullanıldığı bilinmektedir (Çal, 2000: 212). Katalogda incelenen mezarlardan bir adet mezarda (Kat No: 7) bu tip başlık görülmektedir.

Görsel 60: Mecidiye kaplı festen görünüşü.

Görsel 60: Mecidiye kaplı festen görünüşü. İkinci Mahmud'un küçük oğlu Sultan Abdülaziz döneminde ortaya çıkmıştır ve padişah da bu fesi kullanınca başlık devrin modası hâline gelmiştir. Bu şekildeki feslere, Azizi fes de denilmektedir (Ökçesiz, 2013: 22). Fesin üst çapı alt çapından çok küçüktür ve kenar eğimi içbükeydir (Çal-Ataoğuz Çal, 2008: 22). Üstten alta doğru eğim fazladır. Laquer tarafından X3 olarak adlandırılan bu başlık, en çok kullanılan tür olarak kabul edilmektedir. Bu tipin en eski örneğinin M.1846/7 yılına ait olduğu bilinmektedir. Askerler ve memurlar tarafından kullanılmıştır (Çal, 2000: 212). Hazirede incelenen mezarlardan bir adetinde (Kat No: 6) bu başlık bulunmaktadır.

3.2.2.1.3.2. Aziziye Kalıplı Fes

İkinci Mahmud'un küçük oğlu Sultan Abdülaziz döneminde ortaya çıkmıştır ve padişah da bu fesi kullanınca başlık devrin modası hâline gelmiştir. Bu şekildeki feslere, Azizi fes de denilmektedir (Ökçesiz, 2013: 22). Fesin üst çapı alt çapından çok küçüktür ve kenar eğimi içbükeydir (Çal-Ataoğuz Çal, 2008: 22). Üstten alta doğru eğim fazladır. Laquer tarafından X3 olarak adlandırılan bu başlık, en çok kullanılan tür olarak kabul edilmektedir. Bu tipin en eski örneğinin M.1846/7 yılına ait olduğu bilinmektedir. Askerler ve memurlar tarafından kullanılmıştır (Çal, 2000: 212). Hazirede incelenen mezarlardan bir adetinde (Kat No: 6) bu başlık bulunmaktadır.

Görsel 61: Aziziye kalınlı festen görünüşü.

3.2.2.1.4. Oval Biçimli Başlık

Başa tam oturan, kalıpsız takke türü bir başlığın, dar ince şeritlerle tamamen sarılmasıyla oluşmaktadır. Başlığın üst kısmının görüldüğü örnekler de bulunmaktadır (Çal, 2000: 211). Başlığın sağına doğru bir püskül uzanan örnekler de bulunmaktadır (Çal-Ataoğuz Çal, 2008: 19). Daha çok 19. yy. örneklerinde görülmektedir ve orta dereceli ulema tarafından kullanılmaktadır. Mütevellî ve Halvetî şeyhine ait örnekler de mevcuttur (Çal, 2000: 211). Hazirede incelenen 24 adet mezardan dört adetinde (Kat No: 4, 13, 15, 18) bu başlık görülmektedir.

Görsel 62-63: Oval biçimli başlıktan görünüşü.

3.2.2.1.5. Soğan Başlık

Silindirik gövdeli mezar taşlarında kullanılan bu başlığın üzeri, yivli bir soğanı andırmaktadır (Kurtbil, 2009: 346). Hazirede incelenen 24 adet mezardan bir adetinde (Kat No: 20) bu başlık görülmektedir.

3.2.2.1.6. Kısa Silindirik Başlık

Başlığın alt ucunda, halka şeklinde bir kürklü kısmı bulunmaktadır. Nakşibendi şeyhi ve Kadiri dervişleri tarafından kullanılmaktadır (Çal, 2000: 211). Hazirede incelenen 24 adet mezardan bir adetinde (Kat No: 22) bu başlık görülmektedir.

Görsel 65: Kısa silindirik başlıktan görünüş

Görsel 64: Soğan başlıktan görünüş

3.2.2.2. Tepelikler

Osmanlı mezar taşlarında kullanılan başlıklar kadar ilgi çekici bir diğer unsur ise taşların tepe kısımlarıdır. Özellikle kadın mezar taşlarında başlık kullanılmadığı için bir kadının zarafetini, inceliğini yansıtmak amacıyla çeşitli bitki ve çiçeklerin kullanılmasıyla oluşturulmuş tepelikler sanatsal nitelik taşımaktadır (Kıvrakoğlu, 2013: 148). Hazirede incelenen 24 adet mezardan iki adetinde (Kat No: 12, 17) tepelik bulunmaktadır. Üçgen ve sivri kemerli tepelik çeşitleri bunlar arasında yer almaktadır.

3.2.2.2.1. Üçgen Tepelikli

Dikdörtgen gövdeli mezar taşlarının üst kısmı ters "V" şeklinde sonlanmaktadır. Üçgen tepelik daha çok ayak taşlarında tercih edilmektedir. Hazirede incelenen mezarlardan bir adetinde (Kat No: 12) bu başlık bulunmaktadır.

Görsel 66: Üçgen tepelikten görünüş.

3.2.2.2. Sivri Kemerli Tepelikli

Dikdörtgen gövdeli mezar taşlarının üst kısmının sivri kemerle sonlanmasından meydana gelmektedir. Mezar taşları hemen her yüzyılda (14-19. yy.) görülmektedir. Anadolu Türk mezar taşlarında erken devirden Osmanlı dönemi sonuna kadar her zaman uygulanan bir başlık tipidir (Çal-Ataoğuz Çal, 2008: 10). Hazirede incelenen mezarlardan bir adetinde (Kat No: 17) bu başlık bulunmaktadır.

Görsel 67: Sivri kemerli tepelikten görünüş.

3.2.2.3. Başlıksız ve Tepeliksiz Şahideler

Kataloğa dâhil edilen, hazire içinde yer alan bazı mezar şahidelerinde, herhangi bir başlık veya tepelik bulunmamaktadır. Farklı formlara sahip olan mezar taşları, değişik biçimlerle sonlandırılmışlardır. Hazirede incelenen 24 adet mezardan üç adetinde (Kat No: 3, 11, 24 (ayak taşı) herhangi bir başlık ya da tepelik bulunmamaktadır. Hazirede yer alan şahidelerden dikdörtgen gövdeli, ayak kısmı silindirik forma sahip olan bir adet (Kat No: 11), dikdörtgen gövdeli, ayak kısmı silindiriğe yakın bir formda olan bir adet (Kat No: 24), tam silindirik gövde formu, üst kısmı da gövdeye uygun olarak biçimlendirilen bir adet (Kat No: 3) örnek bulunmaktadır.

3.2.3. Kaideler

Kataloğa dâhil edile 24 mezardan 16 adeti kaidesizdir. (Kat No: 2, 8, 7, 5, 9, 11, 1, 13, 14, 15, 16, 4, 21, 22, 10, 23). Geriye kalan 8 adet mezardan her biri en az bir kaide üzerine yükselmektedir. 7 adet mezarın (Kat No: 6, 3, 7, 17, 18, 19, 20) tek kaidesi bulunmaktadır. Bazı kaidelerde kırılma ve çatlamalardan kaynaklanan tahribatlar bulunmaktadır. Mezarların sahip olduğu kaide sayısı, mezarda yatan kişinin toplumdaki statüsü ile ilgili olduğunu düşündürmektedir. Kaide sayılarının artması, mezarda yatan şahsın, toplum içindeki önemini vurgulamaktadır (Sağiroğlu Arslan, 2007: 424).

3.2.4. Suluklar

Suluklarla kapak taşlı mezarların kapak kısımlarında, çerçevesi ve baş şahideli mezarlarda karşılaşılmaktadır. Hazirede incelenen 24 adet mezardan beş adet mezarda (Kat No: 3, 6, 17, 19, 20) suluk kullanılmıştır. Suluklar kapak taşının tam ortasında, baş şahidesinin önünde ya da iki yanında, ayak şahidesi önünde, ya da baş ve ayak şahidesinin arkasında yer alabilirler. Geniş ovale yakın bir formda olabildikleri gibi, küçük oval formu, damla şeklinde, küçük kare formu suluklar mezarlarda yer almaktadırlar. Üzerinde suluk bulunan beş adet mezardan bir adet mezarda (Kat No: 6) baş taşının önünde geniş bir açıklık şeklinde, ovale yakın formu, bir adet mezarda (Kat No: 17) küçük yuvarlak formu, bir adet mezarda (Kat No: 17) ayak taşı önünde küçük kare formu, bir adet mezarda (Kat No: 3) baş taşının arkasında iki yanda küçük oval formu,

bir adet mezarda (Kat No:19) baş taşının önünde iki yanda küçük oval formlu, bir adet mezarda (Kat No: 3) kapak taşının ortasında ovale yakın formlu olduğu tespit edilmiştir. Bir adet mezarda (Kat No: 20) kapak taşının ortasında damla şeklindedir.

Hazirede incelenen mezarların kaidelerinde, dikdörtgen şeklinde geniş açıklıklar da bulunmaktadır. Hatta bu açıklıklar içinde bugün gül ağacı vb. gibi çeşitli bitkiler dikilmektedir. Hazirede incelenen 24 adet mezardan iki adet mezarda (Kat No: 12, 17) açıklık bulunmaktadır.

3.3. Mezar Taşı Üzerinde Görülen Kitabeler

Katalogda incelenen 24 adet mezar kitabeleri açısından değerlendirildiğinde 24 mezar üzerinde kitabeler bulunmakta olup; mezar kitabesinin 24 adedinin (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24) tamamı okunabilmiştir. Bir adet mezarın (Kat No: 5) tarih kısmı toprağa gömülmüştür.

Kitabeler ölen kişinin adı, kim olduğu, “Vefat”, “Haza el kabr”, “El Merhum”, ve “El mağfur” kelimeleri, “Ruhu için Fatiha” cümlesi “Sene” ve “Tarih” kısmından oluşmaktadır.* Kitabelerin hepsi başucu üzerine işlenmiş olup, çoğunda satır araları düz yüzeyli şeritlerle bölümlendirilmiştir. Kitabelerden bazılarının satır yüzeyleri, dikdörtgen bir çerçeve içerisine alınarak, taşın yüzeyine alçak kabartma ve kazıma tekniği ile işlenmişlerdir. 24 adet kitabede (Kat No: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24) erkek ismine rastlanmıştır. Bu isimler Mustafa, Muhammed, Muhammed Emin, İbrahim, Hüseyin, Ömer, Sadullah, Sayid, Ali, Osman, Emin, İsmail, Hasan, Seyyid, Ahmet, Abdullah, Raşid Emin isimleridir.

Kitabeler Osmanlıca Farsça olarak, sülüs yazıyla yazılmışlardır. Kitabelerin 24 adeti (Kat No: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24) taşın yüzeyine düz satırlar hâlinde yerleştirilmiştir.

İncelenen mezarların kitabelerinden anlaşıldığı üzere bir adet mezar (Kat No: 2) 12. yy. sonuna, bir adet mezar (Kat No: 5) 13. yy. ortasına, iki adet mezar (Kat No: 7, 8) 13. yy. sonuna, bir adet mezar 14. yy. başına (Kat No: 6), iki adet mezar (Kat No: 2, 3) 17. yy. başına, altı adet mezar (Kat No: 9, 11, 13, 18, 23, 24,) 18. yy. başına, iki adet mezar (Kat No: 4, 22) 18. yy. ortasına, bir adet mezar 18. yy. sonuna (Kat No: 12) 18. yy. sonuna, beş adet mezar (Kat No: 14, 16, 17, 21, 10) 19. yy. başına, iki adet mezar (Kat No: 19, 20) 20. yy. başına tarihlenmektedir.

* Hans Peter, Laquer, Hüve'l Baki İstanbul'da Osmanlı Mezarlıkları ve Mezar Taşları, kitabında kitabelerdeki konuları, 1- yakarış, 2- dua, 3- kimlik, 4- dua isteme, 5- tarih olmak üzere beş başlık altında incelemiştir. Mezar kitabeleri hakkında daha ayrıntılı bilgi için bkz. Hans Peter, LAQUER, Hüve'l Baki İstanbul'da Osmanlı Mezarlıkları ve Mezar Taşları, İstanbul, 1997.

3.4. Malzeme

Kataloğa dâhil edilip incelenen 24 adet mezar taşı değerlendirildiğinde mermer ve harcın malzeme olarak kullanıldığı görülmektedir. İncelenen mezarlardan bir adet mezarda mezar taşını sağlamlaştırmak amacıyla (Kat No: 16) harç malzeme kullanılmıştır. Diğerlerinde yalnızca mermer kullanılmıştır.

3.5. Süsleme Çeşitleri

Şeyh Devâti Mustafa Efendi Camii Haziresi'ndeki mezar taşlarının en dikkat çekici tarafı üzerinde çeşitli bezemelerin bulunmasıdır. Bu süslemeler; bitkisel süslemeler, geometrik süslemeler ve nesneli bezemeler olarak değerlendirilecektir.

Osmanlı mezar taşlarındaki desenler ve işaretlerin her birinin ikonografik anlamlarının olduğu düşünülmektedir. Bu bezemeler, ölen kişinin birtakım özelliklerini ortaya koymakla birlikte, burada yatan kişilerin kadın veya erkek olduğunu, hangi mesleğe sahip olduklarını anlatmaktadırlar. Motiflerde sembolizm güçlü bir şekilde görüldüğü hâlde, eldeki yazılı vesikaların azlığından bunların çözümü kesin olmayıp ya yorumlara ya da kitabelerdeki bilgilere dayanmaktadır (Akar, 1976: 14). Hazirede izleyene tasvirsel mesajların tekrar tekrar verildiği, sembolizmin ana teması; hep cennet, ölümsüzlük ve sonsuzluk olmuştur (Bayrakal, 2011: 56).

Türk sanatında başlangıcından itibaren çeşitli alanlarda ve tekniklerde en çok kullanılan motif ve kompozisyon bitkisel süslemedir. Mezarlarda figürlü kompozisyon yerine stilize bitkisel motiflerin yoğun olarak kullanımı benimsenmiş olan bir gelenek, bilinçli bir tercihtir. Osmanlı devletinin 18.-19. yy.'da batılılaşma sürecinde Avrupalı, Barok ve Rokoko üslupları özellikle süslemenin her alanında etkili olmuştur. Önceki dönemlerde stilizasyona uğrayan figür ve bitkisel motifler yerine, bu dönemde daha naturalist motifler, nesnel manzaralar kullanılmış; akantus yaprakları Türk süsleme sanatına girmiştir. Mimari eserlerden sonra bu değişimin en iyi izlendiği alan mezar taşlarıdır (Kılavuz, 2013: 77-110).

3.5.1. Bitkisel Süsleme

Kataloğa alınan mezarların üzerinde görülen bitkisel süslemeler şunlardır: Gül, palmet, rumi, yaprak, kıvrık dal.

Mezar süslemelerinde bitkisel motiflere bu kadar çok yer verilmesinin nedeni, insanların istirahatgahlarını cennet bahçelerine benzetme gayretlerinin yanı sıra, İslam inancında bitki yetiştirmenin önemli olmasıdır. Zira Hz. Peygamber (s.a.v.) "Herhangi biriniz elinde bir hurma fidanı varken kıyamet kopacak olsa bile onu derhal diksin" demiştir. Ayrıca başka bir Hadis-i Şerif'te de dikilen ağacın kabir azabını hafifleteceği beyan edilmektedir. Bu yüzden ki mezarlarımız çeşitli bitkilerle bezenmiş ve ağaçlandırılmış olup, bitkisel

süslemeleri daha da ölümsüz kılabilmek için taşa işlenmişlerdir (Sağiroğlu Arslan, 2007: 431).

3.5.1.1. Palmet ve Rumi

Kökene ve çıkış yerleri hakkında çeşitli görüşler bulunan palmet ve rumi motifleri sanatın her alanında çeşitli tekniklerde kullanılan motiflerdir. Mezar taşlarında Erken dönemlerde daha çok yer almışlar, Osmanlı sanatında batılı üslupların etkisinin olduğu dönemde, diğer bitkisel motifler daha çok kullanılmaya başlanmıştır (Kılavuz, 2013: 96).

Katalogda incelenen 24 adet mezardan birinde (Kat No: 11) bu süsleme unsuru bulunmaktadır. Kat No: 11'de kitabelik kısmını sonlandırır şekilde yer almaktadır. Rumi ise Kat No: 11'de kitabelik kısmındaki palmetin etrafını çevreler şekilde yer almaktadır.

Ahlat'da (Karamağaralı, 1992: 49-57), Göynük'te (Barışta, 2002: 119-126), Gördes'te (Biçici, 2004: 177), Denizli'de (Pektaş, 2005: 352), Diyarbakır'da (Top, 2005: 407-419), İzmir Ali Ağa Camisi Hazinesi'nde (Ülker, 1989: 19-34), İzmir Hacı Mahmut Camisi Hazinesi'nde (Ülker, 1988: 11-42) palmet ve rumi motifleri bir arada yer almaktadırlar.

3.5.1.2. Yaprak

Katalogda incelenen 24 adet mezardan iki adet mezarda (Kat No: 3, 20) yaprak motifleri vardır. Bunlardan iki adet mezarda da (Kat No: 3, 20) akantus yaprağı olarak karşımıza çıkmaktadır. Akantus yaprakları, sadece baş (Kat No: 20) şahidesinin kaidesini çevreler şekildedir. Hem baş hem de ayak şahidesinin kaidesinin etrafını dolaşan akantus yaprakları örneği (Kat No: 3) ile de karşılaşılmaktadır.

Akantus, antik dönem mimarisinin en vazgeçilmez mimari süslemesidir; Batılı üslupların etkisiyle Osmanlı sanatına da girmiş ve geç dönem Osmanlı mezar taşlarında en çok görülen bitkisel motiflerden olmuştur. 20.yy. eserlerinde, yoğun olarak İstanbul başta olmak üzere, İç Anadolu, Batı Anadolu, Ku-

Görsel 68: Palmet ve Rumi motiflerinden görünüş.

Görsel 69-70: Akantus yaprakları bezemelerinden görünüş.

zey Anadolu, Güney Anadolu, Doğu Anadolu Trakya ve Balkanlardaki mezar taşlarında kullanılmıştır (Kılavuz, 2013: 93).

Çiçekler ve yapraklar 16. yy.'a kadar ileri derecede stilize edilerek "hatai" denilen bir süsleme şekli gösterirler. 16. yy.'dan sonra ise gerçeğe yakın olarak binbir biçimde işlenmişlerdir (Sağiroğlu Arslan, 2007: 434).

3.5.1.3. Kıvrık Dal

Görsel 71: Kıvrık dal süslemesinden görünüş.

Kıvrık dallar daha çok mezarda dolgu malzemesi olarak taşın yüzeyini süslemektedirler. Farklı bitkilerle bir kompozisyon olarak da bu süsleme unsurları ile karşılaşılmaktadır. Katalogda incelenen bir adet mezardan bir adet mezara (Kat No: 20) bu süsleme unsuru işlenmiştir. 20 No'lu mezarın kitabesinin etrafını çevreler şekilde kıvrık dal motifi yer almaktadır. Cenneti veya cennet bahçesini tasvir ettiği düşünülmektedir (Bayrakal, 2011: 60), Amasya'da (Aydoğdu, 1997: 243), Ahlat'da (Karamağaralı, 1992: 49-57), Alanya'da (Yardım, 2002: 240), Diyarbakır'da (Top, 2005: 409-415), Eyüp'te (Barışta, 2000: 259), Siirt'te (Tüfekçioğlu, 2005: 407-437) yer alan mezar taşlarında benzer motifle karşılaşılmaktadır.

3.5.2. Geometrik Süsleme

Kataloga alınan mezarların üzerindeki geometrik süslemeler yıldız, rozet, zikzak, baklava dilimi ve kafes şeklindedir. 15. yüzyıla kadar geometrik süslemelerin çok çeşitli örnekleriyle sık sık karşılaşılmıştır; daha sonraki dönemlerde de seyrekleşerek tamamen ortadan kalkmışlardır (Sağiroğlu Arslan, 2007: 434).

3.5.2.1. Yıldız

Kataloga dâhil edilen 24 adet mezardan 3 adet mezarda (Kat No: 11, 17, 10) yıldız motifi kullanılmıştır. 11 No'lu mezar kitabesinin üst satırının iki yanında, yuvarlak formlu madalyon içinde, iç içe geçmiş şekilde yıldız motifi yer almaktadır. 17 No'lu mezarın kapak taşında, beş adet oval daireler içinde, 10 No'lu mezarın da başlık kısmına bu motif işlenmiştir.

Görsel 72-73-74: Yıldızlı motiflerden görünüş.

Çok köşeli yıldız şeklindeki motifler, eski Türk kozmogonisine bağlı olarak Alevilik, Bektaşılık ve Ahilikte sayılara verilen özel anlamlarla ilgili olarak görülmektedir. Menşeyini yıldızlara tapma kültüründen alan yıldız motifleri, sanatta çok yaygın olarak kullanılmaktadır (Sağiroğlu Arslan, 2007: 436).

3.5.2.2. Rozet (Gülçe-Gülbezek)

Kataloğa dâhil edilen 24 adet mezardan bir adet mezarda (Kat No: 11) rozet kullanılmıştır. 11 No'lu mezarda kitabenin en alt satırının iki yanında, yuvarlak küçük madalyonlar içinde altı kollu olarak bu motif yer almaktadır.

Gülbezek gökyüzünü ve evreni simgelemektedir (Ökçesiz, 2013: 44). 13. yy. ile beraber çoğunlukla kadın mezar taşlarında ilgi çekici bir süsleme elemanı olan rozetler (gülbezekler), geç devir Osmanlı mezar taşlarına kadar kullanılmıştır. Karamanoğulları dönemi Konya mezar taşları üzerinde de işlenen süsleme çeşitlerinden birisidir. Ayrıca İstanbul'daki 18 ve 19. yüzyıl Osmanlı mezarlarında da gülbezek motifleri görülür. Tire'de (Biçici, 2009: 110), Gördes'te (Biçici, 2004: 778), Eyüp'te (Barışta, 2000: 259), Manisa'da (Biçici, 2008: 70) benzer örneklerle karşılaşılmaktadır.

Görsel 75: Rozet süslemesinden görünüş.

3.5.2.3. Zikzak

Testere dişi ismi ile de bilinmektedir. Zikzak motifi su yüzeyinden veya aynadan yansıyan ışığa benzetilmiştir. Bu benzerlikten yola çıkılarak Güneş ile Allah'ın ışığı bağlantısı kurulmuştur. Geçici dünyada Nur'u İlahi'yi sembolize etmek üzere tercih edildiği düşünülmektedir (Duggan, 2019: 781-800). Kataloğa dahil edilen 24 adet mezardan bir adet mezarda (Kat No: 17) zikzak

Görsel 76: Zikzak süslemesinden görünüş.

motifi kullanılmıştır. 17 No'lu mezarın kapak taşının etrafını çevreler şekilde işlenmiştir. Balıkesir'de (Ülker, 1991: 469), Tire'de (Biçici, 2009: 133), Eski Foça Mezarlığı'nda (Ülker, 1991: 469) benzer motifle karşılaşılmaktadır.

3.5.2.4. Baklava Dilimi

Eşkenar kare, dörtgen, altıgen, daire, baklava dilimi gibi motifler sonsuzluğu sembolize etmektedir. Her dönemde sevilerek kullanılan iç içe geçen geometrik biçimler İslam sanatında sonsuzluk ve süreklilik göstererek Allah fikrini

hatırlatmaktadır (Hanoğlu, 2018: 291-344). Kataloğa dahil edilen 24 adet mezardan 1 No'lu mezarın kavuk şeklindeki başlığında baklava dilimi motifi yer almaktadır.

3.5.2.5. Kafes Dilimi

Sarığın kafes dilimli olarak sarılması nedeni ile süsleme kafes dilimi olarak adlandırılmıştır. Kataloğa dâhil edilen 24 adet mezardan bir adet mezarda

Görsel 78: Kafes dilimi süslemesinden görünüş.

3.5.3. Nesneli Süsleme

İncelenen mezarlar üzerinde nesneli süsleme olarak püskül, Osmanlı tuğrası, tespit edilmiştir. Kataloğa dâhil edilen 24 adet mezardan sekiz adet mezarda nesneli süsleme yer almaktadır. Batılı üslupların etkisinde Osmanlı sanatına giren bezemedir (Kılavuz, 2013: 96).

Görsel 79: Püskül süslemesinden görünüş.

3.5.3.2. Osmanlı Tuğrası

Kataloğa dâhil edilen 24 adet mezardan bir adet mezarda (Kat No: 14) Osmanlı Tuğrası kullanılmıştır. 14 No'lu mezarın serlevha bölümünün hemen altında, gövde kısmında yer almaktadır. Bu süsleme unsuru ölen kişinin devlet erkânından biri olduğunu düşündürmektedir.

Görsel 77: Baklava dilimi bezemesinden görünüş.

24 No'lu mezarın sarık şeklindeki başlığında kafes şekli yer almaktadır.

3.5.3.1. Püskül

Osmanlı Dönemi'nde günlük hayatta halkın kullandığı fes şeklindeki başlıklar 19. ve 20. yy. mezar taşlarına da yansımıştır. Feslerin tepe bölümleri düzdür ve genellikle püskülleri bulunmaktadır.

Kataloğa dâhil edilen 24 adet mezardan iki adet mezarda (Kat No: 7, 6) püskül kullanılmıştır. 7, 6 No'lu mezarların fes şeklindeki başlıkların kenarından aşağı doğru sarkar şekilde bu süsleme unsurları işlenmiştir.

Görsel 80: Osmanlı Tuğrası süslemesinden görünüş.

3.5.3.3. Tüy

Osmanlıların başlıklarına taktıkları tüy mezar taşları süslemelerinde de görülmektedir. Erkek mezar taşı başlıklarının yanı sıra gövdede de bu süsleme ile karşılaşılabilir.

Kataloğa dahil edilen 24 adet mezardan iki adet mezarda (Kat No: 14, 16) tüy kullanılmıştır. 14 No'lu mezar taşının başlığında sarık kısmından ince çubuklara doğru kıvrılır şekilde, 16 No'lu mezar taşının başlığında sarık kısmının üstünde kıvrılır şekilde küçük olarak tüy motifi işlenmiştir.

Görsel 81-82: Tüy motiflerinden görünüş.

3.6. Süsleme Tekniği

Kataloğa dahil edilen mezarlarda yapılan araştırmalar sonucunda karşılaşılan en dikkat çekici unsurlardan mezar taşları üzerine yapılan bezemelerdir. Bu süslemelerin neler olduğu kadar, süslemelerin yapılmasında kullanılan teknik de önemlidir. Bezemelerin yapılmasında alçak kabartma, yüksek kabartma, kazıma ve oyma (çökertme) teknikleri kullanılmıştır.

İncelenen 24 adet mezarın üç adetinde (Kat No: 11, 19, 20) sadece alçak kabartma tekniği, bir adetinde alçak kabartma ve yüksek kabartma (Kat No: 3), üç adetinde alçak kabartma yüksek kabartma ve kazıma (Kat No: 5, 6, 7), 13 adetinde alçak kabartma ve kazıma (Kat No: 1, 2, 9, 12, 13, 14, 16, 17, 18, 21, 22, 10, 24), bir adetinde alçak kabartma ve oyma (Kat No: 1), bir adetinde yüksek kabartma ve kazıma (Kat No: 4), bir adetinde alçak kabartma, yüksek kabartma ve oyma (Kat No: 23), teknikleri bir arada kullanılmıştır.

Sonuç

İstanbul İl'i, Üsküdar İlçesi'nde, Şeyh Devâti Mustafa Efendi Camii Haziresi'nde yer alan erkek mezar taşları üzerinde yapılan araştırma ve katalog çalışması sonucunda 24 adet mezar toprak, kapak taşlı, çerçevesiz olmak üzere üç ana grupta incelenmiştir. Hazirede en yaygın görülen tip toprak mezarlardır. Bu tipte şahidesi toprağa dikili tek şahideden oluşan türü ile sıklıkla karşılaşılmaktadır. Çerçevesiz mezar etrafı taş çerçeve ile sınırlanmaktadır. Kapak taşlı

mezarlar, genellikle ortasında açıklık ve suluğu bulunan, kenarları pahlanarak profilendirilmiş, üzerleri yekpare taşla örtülmüş mezarlardır.

Katalogda incelenen mezarların büyük bir kısmı kaideye sahip değildir. Toprağa dikili olarak yapılmışlardır. Daha çok kapak taşlı ve çerçeveli mezarlarda kaide ile karşılaşılmaktadır. Haziredeki mezarların baş ve ayak şahideleri biçim itibariyle genellikle düşey dikdörtgen bir forma sahiptirler. Silindirik forma sahip mezarlarla da karşılaşılmaktadır. İki farklı biçimde (düşey dikdörtgen, silindirik) karşılaşılan bu mezarların genel olarak ayak şahideleri, baş şahidelerine oranla daha küçük boyutludur.

Araştırmaya dâhil edilen mezar taşlarının büyük ebatlı başlıklarla sonlandırılması oldukça ilginçtir. 18. ve 19. yy.'da mezar baş şahideleri âdetâ birer insan silüetini andırırlar. Ancak özellikle 18. yy.'dan başlayarak baş şahidelerinin gövde kısımları, incelererek daha zarif dikdörtgen prizma formunu alırken; serpuş kısımları, daha büyük ebatlı hale gelmiştir. Bu çalışmanın en önemli sonuçlarından biridir.

Çalışmada başlıklar ve tepelikler de kendi arasında incelenmiştir. Başlıklar kavuk, sarık, fes, oval biçimli, soğan, kısa silindirik başlık olarak; tepelikler ise üçgen, sivri kemerli tepelik olarak gruplandırılmışlardır. Kavuk (yıldız motifli kısa sarıklı, sekiz terkli sarıklı, Bektaşî tacı, Paşalı serpuş, düşey dilimli sarıktan oluşan kavuk), sarık (beş terkli, sekiz terkli, on iki terkli, çapraz eğimli, çapraz eğimde dilimli, kafes dilimli), fes (mecidiye, aziziye) kendi içlerinde çeşitli şekillerde sınıflandırılmışlardır.

Mezarlar kitabeli olarak yapılmışlardır. Yüzeyi boş bırakılan ya da süslemeyle dolgulanan, kitablesiz mezarlar da bulunmaktadır. Mezarların kitabe satırları, taşın yüzeyi hafif çöktürülerek, ince profilli dikdörtgen silmelerle çerçevelendirilmiştir. Bazıları ise herhangi bir çerçeve olmaksızın taşın yüzeyine alçak kabartma olarak işlenmiştir.

Hazirede yer alan erkeklere ait mezarlar, kitabeli ve tarih yazılı olanlara göre 13. yy.'ın başından 20. yy. başına kadar tarihlenmektedir. Günümüzde hazireye gömü yapılmamaktadır.

Şeyh Devâti Mustafa Efendi Camii Haziresi'nde yapılan araştırmalar sonucunda, mezar taşları yapımında mermerin malzeme olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Mezar taşlarında mermer renk olarak az da olsa farklılık göstermektedir. Bazıları beyaz renkli, bazıları ise grimsi ve gridir. Zaman ve bakımsızlık gibi faktörlerden dolayı bazı mezar taşları üzerinde kırılmalar ve kararlar meydana gelmiştir.

Süslemeye sahip mezarlarda geometrik ve bitkisel kompozisyonların yoğun olarak kullanılması önemlidir. Nesnel süslemelerde diğer süsleme çeşitleri arasında yer almaktadır. İncelenen 24 adet mezar taşının 6'sında bitkisel süsleme ile karşılaşılmaktadır. Bunların 1 adetinde gül, 1 adetinde palmet, 1 adetinde

rumi, 2 adetinde yaprak, 1 adetinde kıvrık dal bulunmaktadır. 24 mezar taşının 7'sinde geometrik süsleme görülmektedir. Bunların 3 tanesinde yıldız, 1 tanesinde rozet, 1 tanesinde zikzak, 1 tanesinde baklava dilimi, 1 tanesinde kafes fark edilmektedir. 24 mezar taşının 5'inde nesnel süsleme karşılaşılmaktadır. Bunlardan 2 adetinde püskül, 1 adetinde Osmanlı tuğrası, 2 adetinde tüy kullanılmıştır.

İncelenen mezarlarda süsleme tekniği olarak, alçak kabartma, yüksek kabartma, kazıma ve oyma teknikleri kullanılmıştır. Bazen bu teknikler tek başlarına kullanılırken; bazen de bir arada kullanılmışlardır. Ancak alçak kabartma tekniğinin tüm mezarda kullanılmış olması dikkat çekmektedir.

Süslemeye sahip mezarlar üzerinde karşılaşılan bitkisel bezemelerin en dikkat çekici olanları, açılmamış gonca şeklindeki güller, kıvrık dallar, palmet ve rumilerdir. Ayrıca mezarın birinde kullanılan Osmanlı tuğrası da özel bir süsleme unsurudur. Yıldız ve rozetler farklı süsleme unsurları arasında yer almaktadır. Hazirede incelenen mezarların bazıları da kitabesi dışında herhangi bir süslemeye sahip değildirler.

İncelenen 24 adet örnek içinde yalnızca 4'ü ayak şahidesine sahiptir. Ayak şahideleri baş şahidelerine oranla daha az süslemelidir. 4 adet ayak şahidesinden 1'inin (Kat No. 3) kaidesi akantus yapraklarıyla çevrelenmiştir. Diğerleri yalındır.

Hazirenin içinde şeyh mezarları yanında, çeşitli tarikatlara ve meslek gruplarına ait kişilere, devlet memurlarına ve halktan kişilere ait mezarlar da bulunmaktadır. İçinde yaşanan dönemi, bu dönemlerde yaşanan inanç ve gelenekleri, giyim kuşam, takı vs. gibi sanatsal akımları orijinal olarak net bir şekilde yansıtan sanat eserlerinin, koruma altına alınıp; doğal çevre ve insanların neden olduğu zarar verici etkenlerden kurtarılması gerekmektedir. Böylece bu kültür varlıklarımızın zengin ve nadir örneklerinin tahrip olmalarının önüne geçilerek, bu mezar taşlarını gelecek kuşaklara tanıtma fırsatına sahip olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Akar, Azade – Cahide Keskiner (1978), Türk Süsleme Sanatlarında Desen ve Motif, Türk Süsleme Sanat ve Kültür Yayınları 2, İstanbul.

Akova, Yurdanur (2006), Emine Karataş Tunçay, Şeyh Mustafa Devâti (Kuddise Sirruhû), Tuhfetu's sūfiyyîn (Sūfilere Hediye), İstanbul, s. 25.

Arseven, Celal Esad (1943), Sanat Ansiklopedisi, C: I, Maarif Matbaası, İstanbul.

Aydoğdu, Günnur (1997), "Amasya Mezar Taşları", (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.

Barıştı, Örcün (2000), "Eyüpsultan Caferpaşa Türbesi ve Mezartaşı Süslemeleri Üzerine" Tarihi Kültürü ve Sanatıyla IV. Eyüpsultan Sempozyumu, Tebliğler, 5-7 Mayıs, İstanbul, s. 252-283.

Barıştı, Örcün (2002), "Göynük Ak Şemsettin Haziresindeki Bitkisel Bezemeli Kadın Me-

zar Taşları”, VI. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazı Sonuçları ve Sanat Tarihi Sempozyumu (8-10 Nisan 2002), Kayseri, s. 119-126.

Baş, Gülşen, Ayşegül Bekmez, Gülsün Ebiri, Mesut Gül, Resul Yelen (2019), İstanbul Davut Paşa Külliyesi Haziresi ve Mezar Taşları, Hiperlink Yayınları, İstanbul.

Bayrakal, Sedat (2011), “Ölümsüzlüğe Uzanan Taşlar: Hacı Bektaş Veli Külliyesi Haziresi’ndeki Mezar Taşları”, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, S: 69, s. 61.

Bıçıcı, H. Kâmil (2004), “Manisa Gördes’te Bulunan Osmanlı Dönemi Süslemeli Mezar Taşları”, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara.

Bıçıcı, H. Kâmil (2008), “Manisa Müzesi’nde Teşhirde Bulunan Osmanlı Mezar Taşlarından Örnekler”, Uluçam Armağanı, Van Çevre ve Kültür Derneği Yayınları, Ankara, s. 55-70.

Bıçıcı, H. Kâmil (2009), “Tire Müzesinde Bulunan Süslemeli Mezar Taşlarından Bazı Örnekler (XIII-XX yy.)”, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 50.1, s. 110.

Bıçıcı, H. Kâmil (2012), “Osmanlı Dönemi Ortakent Başlıklı Mezar Taşları”, Turkish Studies International Periodical Fort he Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 7/4, Fall, s. 1082.

Çal, Halit (2000), “İstanbul Eyüp’teki Erkek Mezartaşlarında Başlıklar” Eyüp Sultan Sempozyumu III, İstanbul, s. 208.

Çal, Halit (2007), “Göynük (Bolu) şehri Türk Mezar Taşları”, Vakıflar Dergisi, S. 30, s. 295-384.

Çal, Halit – Özlem Ataoğuz Çal (2008), Kastamonu Atabey Gazi Camisi ve Türbesi Hazirelerindeki Mezar Taşları, Kastamonu Belediyesi Yayınları, Ankara.

Çal, Halit (2015), “Türklerde Mezar- Mezar Taşları“, Aile Yazıları/8, Ankara, Aralık, s. 295-333.

Duggan, T. M. P. (2019), “İslam Sanatında Zikzak Deseni ve Anlamları Üzerine Bir Okuma”, Uluslararası Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri, Akdeniz Sanat, C. 13, s. 781-800.

Ebiri, Gülsün (2022), “İzmir Yöresindeki Osmanlı Dönemi Mezar Taşı Kitabelerinde Meslek Grupları”, Pearson Journal, 7(22), s. 29-44.

Gül, Selma (2009), Kadıköy Taşköprü Caddesi Mezarlığı (Batı Yönündeki 18. yy. Mezar Taşlarının Sanat Tarihi Açısından Değerlendirilmesi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Gün, Recep, Yılmaz Can, Eyüp Nefes, Ahmet Çakır (2017), “Vezirköprü Yöresi’nde Bulunan 19 ve 20. Yüzyıl Osmanlı Mezar Taşları”, Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S: 42, Samsun, s. 42-97.

Gündoğdu, Oktay (2016), Üsküdar’daki Ahmediye Külliyesi Haziresi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Hanoğlu, Canan (2018), “Rize’de Bulunan Osmanlı Dönemi Mezar Taşlarına Genel Bir Bakış”, Türk Dünyası, Dil ve Edebiyat Dergisi / Journal of Language and Literature Sayı/Issue: 45 (Bahar-Spring 2018) - ISSN: 1301-0077 Ankara, s. 291-344.

Hocaoğlu, Zeyneb (2020), Üsküdar Mihrimah Sultan Camii Haziresindeki Mezar Taşları, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim dalı, Samsun.

Karamağaralı, Beyhan (1992), Ahlat Mezar Taşları, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Keskin, Burcu (2019), Antalya’da Osmanlı Dönemi Mezar Taşları: Alanya ve Manavgat İlçeleri, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Antalya.

Kılavuz, Bülent Nuri (2013), “Bozdoğan- Yazıkent Beldesi Mezarlığı Süslemeli Kadın Mezar Taşları”, Ankara Üniversitesi DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi, s. 77-110.

Kıvrakoğlu, Nazan (2013), İstanbul Çiçekçi Camii Haziresi Mezar Taşları Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri.

Konyalı, İ. Hakkı (1977), *Abideleri ve Kitabeleriyle Üsküdar Tarihi*, C: 2, İstanbul.

Kurtbil, Zeynep Hatice (2009), *Kadıköy Taşköprü Caddesi Mezarlığı (Batı Yönündeki 19. Yüzyıl Mezar Taşlarının Sanat Tarihi Açısından Değerlendirilmesi)*, Marmara Üniversitesi, Türikiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Kutlu, Hüseyin (2005), *Kaybolan Medeniyetimiz. Hekimoğlu Ali Paşa Camii Haziresi'ndeki Tarihi Mezar Taşları*, Damla Yayınevi, İstanbul.

Laquer, Hans Peter (1996), *Hüve'l Baki İstanbul'da Osmanlı Mezarlıkları ve Mezar Taşları*, (Çev: Selahattin Dilidüzgün), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, s. 1.

Nur, Ahmed Tahir (2014), "Kitabeleriyle Üsküdar'da Bir Celveti Tekkesi: Şeyh Devâti Mustafa Efendi Tevhidhanesi", *Toplumsal Tarih*, S: 248, İstanbul, s. 78-84.

Ökçesiz, Mahmut (2013), *Kuşadası Adalızade Osmanlı Mezar Taşları*, İstanbul, s. 12.

Pektaş, Kadir (2005), "Denizli Çevresi'ndeki Mezar Taşları Üzerine Bir Ön Araştırma: Denizli Eski (İbadi) Mezarlığı", VIII. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu, (26-28 Nisan 2004/ Sakarya), S. Ü. Fen Edebiyat Dergisi Yayınları, Sakarya, s. 350-356.

Poyraz, Şerife (2003), *Türkiye'de Mezar Taşları Sözlere*, Akçağ Yayınları, Ankara, s. 30.

Sağiroğlu Arslan, Aslı (2007), *Develi'deki Bezemeli Mezar Taşları*, Kayseri, s. 23.

Sürün, Mustafa (2022), "İstanbul Merkez Efendi Külliyesi Haziresi Hattat İmzalı Mezar Taşları", *Türk İslâm Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi*, C. 17, S: 34, s. 305-330.

Tezcan, Hülya (1995), "Fes", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türk Diyanet Vakfı, Ankara, C: XII., s. 415-416.

Top, Mehmet (2005), "Diyarbakır'da Osmanlı Dönemi'ne Ait Mezar Taşlarından Örnekler", VIII. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu, (26-28 Nisan 2004/ Sakarya), S. Ü. Fen Edebiyat Dergisi Yayınları, Sakarya, s. 407-419.

Tüfekçioğlu, Abdülhamit (2005), "Siirt Eruh Yöresi'nde Tespit Edilen Türbeler ve Mezar Taşları", VIII. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu, (26-28 Nisan 2004/ Sakarya), S. Ü. Fen Edebiyat Dergisi Yayınları, Sakarya, s. 407-437.

Ülker, Necmi (1991), "Balıkesir Şeyh Lütfullah Camii Haziresi Mezar Kitabeleri (XVIII. XX. Yüzyıl)", VIII. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 28 Mayıs 1 Haziran 1990, Ankara, s. 457-476.

Ülker, Necmi (1988), "İzmir Hacı Mahmut Cami Haziresi'ndeki Mezar Kitabeleri (XVIII. XIX. Yüzyıl)", V. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 6-10 Nisan 1987, Ankara, s. 11-42.

Ülker, Necmi (1989), "İzmir Ali Ağa Cami Haziresi Mezar Kitabeleri (XVIII. XX. Yüzyıl)", VI. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 23-27 Mayıs 1998, Ankara, s. 19-34.

Ülker, Necmi (1989), "Eski Foça Mezar Kitabeleri (XVI. XX. Yüzyıl)", VII. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 18- 23 Mayıs 1998, Kültür Bakanlığı Yayınları, Antalya, s. 1-17.

Yaman, Sümeyye, Mehmet, Memiş (2019), "Üsküdar Nasûhî Mehmet Efendi Camii Haziresi'nde Yer Alan Tarih Düşürülmüş Şâhideler", *Iğdır Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 13, Nisan 2019, S: 13, s. 115-154.

Yardım, Ali (2002), *Alanya Kitabeleri*, İstanbul, s. 301.

Yariş, Sahure (2017), "Üsküdar Rum Mehmet Paşa Haziresi'ndeki Mezar Taşları", *Turkish Studies*, S: 12/13, s. 577-642.

Yariş, Sahure (2018), "Üsküdar Ayazma Camii Haziresindeki Mezar Taşları", *Sanat Tarihi Dergisi*, 27, S: 1, s. 197-249.

Yılmaz, Necdet (2012), *Üsküdarlı Meşhurlar Ansiklopedisi*, Üsküdar Belediye Başkanlığı Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü Kültür Yayınları, S: XXIII., İstanbul, s. 279-280.